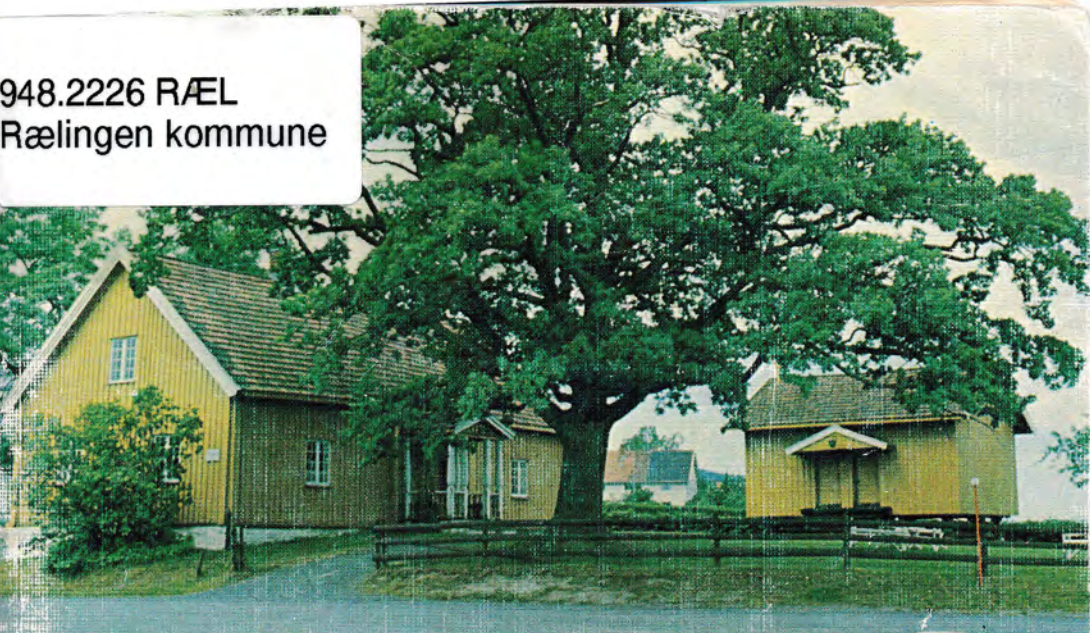

948.2226 RÆL
Rælingen kommune

RÆLINGEN

KOMMUNE

50 ÅR -

1929

1979

okalsamling

LS 948.2226

R

elur 005

Rælingen kommune 1929 — 1979

Dette jubileumsskriftet er laget av en komite oppnevnt av Rælingen formannskap. Med på arbeidet har vært:

Knut A. Lorentzen, Arne Sørby, Leiv Teigland, Albert Heggelund, Odd Krogstad, Lars J. Jahr, Harald Jørstad, Ivar Hauglund, Lene Skovholt Evensen, Bjørn Andersen, Jan Rune Edvardsen, Ingebjørg Seim, Johan Sundbye, Renate Frimann Pedersen, Guri Thorvaldsen og Tore Sjølie.

Omslagsbildene er tatt av Tom G. Bengtsson. Morgan Andersen har tatt flyfotoene, mens de øvrige bildene er hentet fra Rælingen historielag, kommunens arkiv og fra Akershus Arbeiderblad.

Forsidebildet viser Rælingen bygdetun. Bildet på baksiden av omslaget er fra badeplassen ved Myrdammen.

Akershus Arbeiderblad aksidenstrykkeri

1929 — 1979:

Rælingen kommune er 50 år

948.2226 RÆL

Rælingen kommune 50 år - 1929-1979

02280178094005

Ildsjelene som i 1929 greidde å rive Rælingen løs fra Fet og etablere en egen selvstendig kommune i Rælingen, hadde stor tro på denne kommunens framtid. Nå er det gått 50 år siden de begynte for seg sjøl, og jeg mener at disse årene har vist hvor framsynte patriotene egentlig var. Fra å være en griskrendt fattig jordbrukskommune, har Rælingen vokst til en moderne velutviklet boligkommune. Rælingen har i større grad enn de fleste andre kommunene i Oslo-området vært villig til å ta på seg ansvaret for å skaffe de mange tusen familiene som ikke hadde noe sted å bo etter krigen, tak over hodet. Dette har vært en kjempeoppgave, men de som har styrt kommunen i disse 50 årene har hele tida vært enige om å løse disse oppgavene.

I dag, når vi skal se tilbake på det som har skjedd i disse årene og hva egentlig Rælingen er blitt til, tror jeg heller ikke det er noen uenighet om at Rælingen er blitt en god kommune å bo i. En kommune der folk trives og føler seg hjemme.

I dette jubileumsskriftet har vi forsøkt å trekke fram noe av det som har skjedd siden løsrivelsen i 1929. Vi håper at vi på denne måten kan gi innbyggerne et lite innblikk i det som har skjedd og hvorfor det skjedde.

Samtidig som jeg her kan få gratulere alle rælinger med jubileet, vil jeg også benytte anledningen til å ønske alle våre nyinnflyttede velkommen til Rælingen. Jeg håper at også dere vil finne dere til rette her, som flere tusen andre har gjort gjennom disse årene.

Knut A. Lorentzen
ORDFØRER

Rælingen bibliotek

Jordbruk og gårdsbruk i Rælingen

Rike jaktmarker var vel det som trakk de første rælinger til bygda. Den gangene dannet elvene Glomma, Leira og Nitelva et mektig delta i norden den av Øyeren som neppe rakk lenger nord enn til Flåteby i Enebakk. Rælingens åser så kanskje ut som de gjør i dag, og de dype skogene var rike på vilt.

Jakt og fiske ble det viktigste næringsgrunnlag for de første rælinger. Helt opp til våre egne dager har dette vært en viktig attåtnæring for mange i bygda.

I vikingetida begynte jordbruket å overta som hovednæring, selv om dårlige redskaper førte til at hver familie trengte store områder for å livnære seg. Til å begynne med var bygda sannsynligvis delt i ni-ti gårder, de såkalte primærgardene: By, Nes, Holt, Fjerdingby, Åmodt og Strøm. Med kjennskapen til jern og smedekunst økte produktiviteten, ny mark ble ryddet og før Svartedauen nådde Rælingen på 1300-tallet skal det ha vært 40 gårder i Rælingen. Befolkningen talte rundt 250. Fra 1650 da alle gardene var befolket igjen, fortsatte ryddingen og nybråttene. Omkring 1800-tallet var antall gårder økt til 70 og da var det meste av bygdas 16 000 mål dyrkbar mark tatt i bruk.

Selv om kravet til levestandard var lite, er det neppe trolig at flere enn halvparten av gardene alene var store nok til å gi levebrød til en hel familie. De andre sysselsatte flere familier slik at bygdas 450-500 innbyggere stort sett levde av gårds- og skogsbruk da dette var inne i sin mest arbeidskre-

Husmannsplassen Vestby i Rælingen.

vende periode med seterdrift, husmannsplasser, stort husdyrhold og videreforedling av jordbruksvarer på gardene. I tillegg var skogsarbeidet en viktig attåttnæring for bøndene. Det meste av bygdas 45 000 mål skog tilhørte gardene.

Ved begynnelsen av det 20. arhundredet var jordbruket fremdeles den viktigste næringsveien i Rælingen, bygda må kunne karakteriseres som en jordbrukskommune. Forholdsvis mange mennesker hadde sitt arbeide innenfor jordbruksnæringene, som selveiende bønder, som tjenestefolk på gardene eller som husmenn. Jordbruket var tradisjonelt drevet. Riktignok hadde de fleste større gardene fått slåmaskin, trukket av hester, men kornet måtte fortsatt bindes for hånd, settes på staur til tørk, kjøres inn og treskes på låven. Fjøsene var gamle og tungvinte, flere steder måtte en fortsatt bære vann til dyra. Gardene var langt på vei selvforsynte enheter, det var lite som ble kjøpt og solgt.

De første årene som egen kommune

Vi går 30 år frem i tiden. Sett fra jordbrukets side har det ikke skjedd så store forandringer. Rent geografisk er Rælingen fortsatt en jordbrukskommune, ytre sett er den lite forandret. Jordbruket er fortsatt tradisjonelt drevet. Rent befolkningsmessig har det imidlertid skjedd en forandring. Rælingen er blitt en bokommune for folk som har sitt yrke utenfor bygdas grenser. Det er i den øvre delen av bygda at mange av disse har slått seg ned. I Rud-området har det vokst fram en del spredt villabebyggelse.

Sett fra jordbrukets side ble de første årene Rælingen var egen kommune, en vanskelig tid som i landet forøvrig. Tredveårene bød på harde tider for jordbruket. Det var svært lave priser på jordbruksvarer, dette og andre vanskeligheter førte til konkurser, og flere rælingsbønder måtte gå fra gardene sine. Dette førte igjen til stagnasjon og tilbakegang for jordbruket i bygda. Optimismen var borte, og det var intet å investere. Driftsbygningene var mange steder gamle og tungvinte, og redskapen i dårlig forfatning. Mange forlot landbruket for å prøve å gå over i annet arbeide.

Tiden 1940—1950

Da 30-årene gikk over i krigstiden førte dette med seg forandringer for bøndene. Det ble mangel på mat, og prisene på jordbruksvarer steg. Jordbruket ble igjen en sikker næringsvei, og flukten fra landsbygda til byene

stagnerte for en stund. Likevel var det liten mulighet til nytenkning og fornyelse for bøndene, jordbruket var stadig under kontroll.

I de første etterkrigsårene er det de store forandringene i jordbruket i Rælingen tar til. Gjenoppbyggingsarbeidet etter krigen trengte stor arbeidskraft, dette førte til store vanskeligheter for jordbruksnæringen. Dette var en av grunnene til en begynnende mekanisering og rasjonalisering av jordbruket. Bøndene måtte ta i bruk maskiner for å erstatte menneskene som hadde forlatt næringen. De første traktorene kom til bygda, og så gikk det raskt framover. Selvbinderen erstattet håndbindingen av kornet, skurtreskeren erstattet selvbinderen, først små slepetreskere, siden større, selvgående tanktreskere. Melkemaskinene overtok for håndmelkingen, og nye kuslag som ga mer melk innførtes. Det er i tiden etter 1945 at denne begynnelsen fram mot full mekanisering og rasjonalisering av jordbruket tar til. Mange av de mindre brukene i Rælingen legges ned, den beste jorda blir dyrket av de andre bøndene, men mye av den mest brattlendte og tungdrevne jorda gror igjen av kratt og skog. Denne utviklingen fortsetter ut gjennom 1950 og 1960-årene. Antall bruk med over 5 da jordbruksareal var 99 etter jordbrukstellingen av 1949, og 67 etter tellingen av 1959. Det er i gruppen 5-20 da nedgangen er størst. Rent geografisk er Rælingen fortsatt ei jordbruksbygd selv om stadig færre er beskjeftiget innen jordbruket. Det er fremdeles bare Rudområdet som har noen tettbebyggelse av betydning.

Lillestøm gård var i sin tid en betydelig gård, i dag er lite igjen.

1950-1979 — fra gard til tettsted

1950-årene innleder en periode som planmessig forandrer den øvre delen av Rælingen fra et jordbruksområde til et tettsted, mer eller mindre bypreget. Nærheten av Oslo og behovet for boliger er årsaken til de gjennomgripende forandringene. Den tidligere utbygging av bygda var mindre planlagt og kontrollert. Den nye utbyggingsperioden fører til at gamle, tradisjonsrike gardar opphører som jordbruksenheter. I begynnelsen av 1950-årene begynner utbyggingen av Nedre Aamot, denne går etter hvert over i en stor, sammenhengende utbyggingen av nabogarden, Vestersund, Sundenga og Sundhagan. Også i den nordlige delen av bygda bygges deler av Strømsgardene ut. Stadig større arealer blir tatt ut av jordbruksproduksjonen, og stadig mindre del av befolkningen i Rælingen har sitt yrke innen landbruket.

I 1950-årene henger, til tross for den begynnende mekanisering av landbruket, mange av de gamle metodene igjen. Det er få av gardene som har begynt å spesialisere seg, de fleste driver allsidig gardsdrift. I 1960-årene tar utbyggingen av den øvre delen av Rælingen for alvor til. Den tidligere ødegarden Løvenstad blir utgangspunkt for et veldig, til dels bypreget bo-område. I begynnelsen av 1970-årene blir Ødegarden Aamot utbygd, og byggingen på Løvenstad og Strøm fortsetter.

Jordbrukets stilling i dag

I de siste 30 årene har Øvre Rælingen mistet sitt bygdepreg. De gamle gardene er langt på vei borte, Vestersund, Sundenga, Sundhagan, Nedre Aamot, Ødegarden, Rud, Lille Strøm, deler av de andre Strømgardene og Løvenstad. Noen steder ligger gardstunet igjen, totalt omkranset av senere bebyggelse, andre steder er garden helt forsvunnet. Hver av de gamle gardene danner utgangspunkt for en ny befolkningsskonsentrasjon, og de gamle gardsnavnene er beholdt som navn på de nye tettstedene. Ytre Rælingen har fått en helt annen utvikling. Denne delen av Rælingen tar til ved Fjerdingbygardene, de har fått ligge uberørt av utviklingen og danner et skille mellom de to delene av bygda. Den gamle hovedbygningen på Søndre Fjerdingby er bevart og er i dag bygdetun for Rælingen. Fra Fjerdingbykrysset og utover mot grensen til Enebakk finner vi, med få unntak, det gamle Rælingen. Gardene ligger der de alltid har ligget, denne delen av bygda har et rent bygdepreg. Eika på Hektnersletta står i dag som den har stått i flere hundre år. En viss tettbebyggelse har vokst fram ved Støtterud og Nordby, men dette er lav villabebyggelse som glir godt inn i jordbruksmiljøet. En

del av villaene i Nordby-området er forøvrig tidligere husmannsplasser under Norby bruk. I midtre Rælingen har bedriften Norsk Leca etablert seg, noe som har grepet en del inn i jordbruksarealene her. Den lille garden Tveterhagen ved Øyeren, en gang et sentrum for fangst og fiske, har forsvunnet helt.

I 1960 og 70-årene gjennomgikk jordbruket i Rælingen en rivende utvikling. For å bøte på de små arealene og legge forholdene tilrette for moderne maskindrift, har bøndene utført en god del bakkeplanering, nydyrking og gring. Særlig bakkeplaneringen har enkelte steder forandret kulturlandskapet til det ugjenkjennelige. Korndyrkingen er fullt ut mekanisert, skurtreskere leverer kornet direkte over i tilhengere som igjen sender det over i moderne tørkeanlegg. Flere og flere bønder har forlatt fjøsdriften, til tross for at de små kupperte jordbruksarealene i Rælingen egner seg bedre for husdyrhold enn for korndrift. Men det trengs mye kapital for å kunne bygge et moderne fjøs med siloanlegg, rørmelking og tankhenting. Fjøsdrift på gammeldags måte er langt på vei forlatt, allsidig gardsdrift likeså. Mange av bøndene i Rælingen har gått inn for en eller annen form for spesialisering.

Jordbrukets framtid i Rælingen

Etter generalplanen for Rælingen skal områdene sør for Fjerdingbykrysset, med få unntak, beholdes jordbruket. Å skape klare grenser mellom utbyggingsområder og jord- og skogbruksområder er av avgjørende betydning for investeringer i driftsbygninger og redskaper, og for jordbrukets framtid i det hele tatt. Den såkalte «grønne bølge» har i løpet av 1970-årene ført folk tilbake til jordbruket i bygda. Det er blitt mer vanlig at folk driver gardene, mindre jordbruksareal hindrer full rasjonalisering. Bare ca. 50 prosent av jordbruksarealet i Rælingen er egnet til traktordrift, mot 77 prosent på Romerike forøvrig. Driftsforholdene er relativt ugunstige. Flere og prosent av jordbruksarealet i Rælingen er egnet til traktordrift, mot 77 prosent på Romerike forøvrig. Driftsforholdene er relativt ugunstige. Flere og flere bønder i Rælingen kombinerer jordbruket med andre yrker, deltidsjordbruket er svært utbredt. Dette har ført til mye ensidig korndrift, noe som på lengre sikt kan virke uheldig for jorda.

Rælingen fremtid som jordbrukskommune vil antageligvis være avhengig av at den generelle fremgangen, som jordbruket i de senere år har hatt, får fortsette i tiden som kommer.

Næringsliv og arbeidsplasser

Kjennskap til vannhjulet og dermed mulighetene til å utnytte vannkraften i elver og bekker, ble det som satte fart i utviklingen på landsbygda også i Rælingen. Møller og sagbruk skapte nye arbeidsplasser i seg sjøl, men enda viktigere ble ringvirkningene. Bekkerensing, demningsarbeider, skogsdrift, tømmerfløting, veiarbeid og hestetransport ble viktige næringer, ikke minst etter at oppgangs-saga ga støtet til den virkelige industrireisningen i Rælingen.

Det finnes opptegnelser om slike saker fra tidlig på 1700-tallet, og parallelt med oppdelingen av gårdene i det 17. og 18. århundre fikk arbeid utenfor egen eiendom gradvis større betydning. Håndverk og service-tjenester begynte å gjøre seg gjeldende som egne næringsgrunnlag, og alt fra det 17. århundre finner vi selvstendige yrker som møller, sagmester, smed, hovslager, skomaker og tømmermann.

Alle de første sagene i Rælingen var typiske flomsager, bare brukene nederst i Nordbyelva hadde så lang sesong og lå slik til for tømmer- og trelasttransport at de kunne utvikles til handelssager. En tid skal det ha vært sager ved alle bekker og elver i bygda, bare ved Nordbyelva hele åtte sager.

Nordbydalen er det eldste industriområdet i Rælingen, og huset i sin tiden rekke sagbruk, kraftstasjon og teglverk.

Men det var først ved oppdemningen av Øyeren rundt 1850 at den industrielle virksomheten begynte å vokse. I Øyerens nye tilstand med et stort vannspeil og stilleflytende tilførselselver fikk brukene gunstig transport etter datidens forhold. Dampbåter slepte tømmer og trakk prammer med last om sommeren. Om vinteren kunne hesten klare store lass på isveien til Lillestrøm. Samtidig kom jernbanen, og utbyggingen av Lillestrøm til industri- og tettsted tok til. Det gav godt marked for produkter til bygningsfaget.

Opptegetninger fra 1860-årene angir arbeidsstyrken ved Nordby bruks sagbruk til 32 mann.

De nye transport- og markedsforhold førte også med seg et første beskjedent teglverk i samme område. Dermed ble det skapt et ikke ubetydelig industrimiljø i Nordbydalen i 1850-60 årene. I begynnelsen av vårt århundre ble dette miljø samlet i Nordby Bruk. Det ble modernisert, utbygd med høvleri, nytt teglverk og egen kraftstasjon.

Pendlingen begynner

Ved den første ordinære folketellinga i 1801, var det knapt 600 personer i bygda. Befolkningen var sterkt konsentrert til ytre Rælingen. Det er grunn til å tro at alle som bodde her, fant sitt utkomme innen bygdas grenser dengang og enda i 40-50 år fremover. Jernbanen og den oppblomstring av in-

Fra byggingen av riksvei 120 gjennom Rælingen.

dustri som fulgte i jernbanens kjølvan etter 1850, betydde et markert vendepunkt både i arbeidsforhold og bosetting. Antagelig må vi datere den første pendling fra Rælingen til arbeidssted i en annen kommune helt tilbake til 1850-60 årene.

Lillestrøm ble det helt store arbeidsmarked med lett adkomst fra bolig i nåværende Rud krets. Det gikk ikke mange årene inn i vårt århundre før tyngdepunktet i befolkningen flyttet dit. I tiden 1900-1930 skiftet denne kretsen karakter fra jordbruksland til villabebyggelse, og den helt overveiende del av beboerne arbeidet utenbygds.

På egne ben

Da Rælingen ble egen kommune i 1929 med et folketall på rundt 2.400 personer, måtte vi regnes som landbruks- og boligkommune. Neppe over 1/3 av den yrkesaktive befolkning hadde sin arbeidsplass innen kommunen.

Arbeidsplassene utenbygds var stort sett å finne i de nærmeste nabokommuner, i Lillestrøm, Skedsmo, Fet og Enebakk.

Depresjonstiden med stor arbeidsledighet i de første 1930 årene gikk hardt ut over rælinger knyttet til næringslivet i nabokommuner. Bedriftene ble satt under press om å prioritere medarbeidere fra egen kommune, og mange gav etter for dette. Rælingene måtte søke til Oslo. Kommunikasjonene lå til rette for det i øvre Rælingen, men ikke lenger syd, og vi fikk en periode i mellomkrigs-tiden med ukependlere fra midtre og ytre Rælingen til Oslo. Senere er dagpendling igjen blitt det dominerende, og Oslo er fortsatt hovedmål for våre pendlere.

Begrepet «yrkesaktiv» har variert i årenes løp. Folketellingen i 1930 registrerte 884 yrkesaktive i bygda, 172 kvinner og 712 menn. Den yrkesaktive befolkning i vår forstand var antagelig litt større, anslagsvis 900. Opp mot 1/3 part, eller rundt regnet 300 var antagelig dekket innenfor kommunens egne ervervsmuligheter.

Jakt, fangst og fiske var fortsatt anerkjent binæring og endog hovednæring for noen.

Hagebruk med torghandel var ganske utbredt bierverv.

Jord- og skogbruk var lite mekanisert.

Det var betydelig og arbeidskrevende dyrehold på gårdene.

Vi hadde to industribedrifter, Nordby Bruk og Tangerud Sag.

Begge bedriftene gav ringvirkninger, særlig i transport-sektoren.

Tømmerfløting på Nitelva krevde en betydelig arbeidsstokk om sommeren.

Nedre Rælingsvei var under bygging, og den offentlige virksomhet var i en viss utvikling, — i skolevesen, veivesen, elektrisitetsforsyning, post og telegraf.

De harde 30-årene og krigstiden

Rælingene begynte sitt liv som egen kommune i den økonomisk sett vanskeligste periode vi har hatt i nyere tid. Tross harde bud fra politiske organer og organisasjonshold i nabo-kommunene, kom vi likevel forholdsvis bra gjennom krisetiden. Det hjalp godt at primær-næringene sysselsatte så mange, og at våre to bedrifter klarte seg gjennom disse årene. Men også andre grunner bør nevnes:

Statsbedriftene i området lot seg ikke presse til å reservere arbeidsplassene sine for vertskommunene. Norges Statsbaner var allerede dengang en av de største arbeidsgivere for oss rælinger.

Arbeidssøkende fra Rælingen hadde ry som god arbeidskraft i hovedstaden og møtte betydelig velvilje der.

Jernbanen kom til Rælingen i 1854 med åpningen av hovedbanen.

Rælinger med egen virksomhet eller i ledende stillinger utenbygds var flinke til å ta vare på sine bygdefeller.

Det var ingen økning i arbeidsplasser innen bygda i denne tiden. Tvert imot begynte nedgangen å gjøre seg gjeldende utover mot siste krig. Få lastebiler erstattet mange hestelass. Traktoren gjorde sitt inntog i jord og skog, i vei- og anleggsarbeid. Befolkningen økte, om ikke så fort lenger. Rundt 3000 innbyggere var det i bygda i 1940, med 1150-1200 yrkesaktive. Arbeidsreisene var øket både absolutt og relativt, og egendekningen i arbeidsplasser sunket nedover mot 20%.

Under krigen gikk innbyggertallet litt ned. Skolegang utover 15-års alderen var ennå ikke alminnelig. Den yrkesaktive befolkning steg opp mot 1300 personer. Likevel gikk ikke egendekningen i arbeidsplasser ytterligere ned i krigstiden.

Mangel på olje og bensin slo ut i en ny glansperiode for hest og mann. Tvangshogst av tømmer til okkupasjonsmakten, frivillig vedhogst til frysende nordmenn og knott til drift av generatorer, gav livlig virksomhet i skogen. «Matauk» med utnyttelse av hver brukbar jordlapp førte til det mest intensive jordbruk og husdyrhold historien kjenner. Den økte etterspørsel etter arbeidskraft i bygda brakte faktisk noen pendlere tilbake igjen for en tid, særlig fra arbeidsplasser i Oslo.

Som en lys side ved en ellers mørk tid, forsvant arbeidsløsheten som økonomisk og sosialt problem i vår del av landet for en menneskealder fremover.

Etterkrigstiden

De første 10-12 årene etter krigen førte ikke med seg særlig radikale endringer fra vårt arbeidsplass-mønster i slutten av 1930 årene. Krigstidens ekstraordinære arbeidskraft i jord, skog og transport lot seg lett tilbakeføre til industri, håndverk og handel. Det voldt heller ikke problem å finne beskjeftigelse for den svakt stigende yrkesaktive befolkning, som ved folketellingen i 1946 og 1950 viste tenholdsvis 1325 og 1475 personer. Nabokommunen Skedsmo tok opp ganske meget av denne økningen.

Fra 1955 kom de store forandringers tid igjen med inngripende endringer på mange hold.

Antall yrkesaktive steg parallelt med befolkningsøkningen. Fra 1950 til 1960 økte antallet av arbeidsaktive rælinger med 590 personer, hvorav storparten kom til i de siste tre årene. I neste 10-års periode, 1960-1970, var økningen hele 2.085 personer, mer enn en dobling av bygdas yrkesaktive befolkning.

Våre to gamle industribedrifter kunne ikke lenger tilpasses tidens krav i konkurransen. Både Tangerud Sag og det tradisjonsrike Nordby Bruk måtte legge ned. Nye virksomheter vokste frem. De fleste har vært livskraftige, og to — Norsk Leca og Dovre Fabrikker — er etterhvert blitt betydelige arbeidsplasser. Tross nye arbeidsplasser i bygg- og anlegg og betydelig økning i kommunale stillinger, — i teknisk sektor, i skolen og i sosialtjenesten, falt egendekningen i arbeidsplasser sterkt ned i løpet av den store boligbyggeperioden utover mot 1970.

Ved folketellingen i 1970 var det 4.150 yrkesaktive, hvorav 498 eller bare ca. 12% arbeidet i Rælingen. 1.087 personer eller ca. 26% arbeidet i Skedsmo, og 2.002 eller rundt 48% i Oslo.

Egendekning i nærarbeidsplasser var noe bedre for kvinner enn for menn. Vel 50% av kvinnene arbeidet i Rælingen og Skedsmo, mens bare 32% av mennene fant arbeid i disse kommuner.

En merker seg ellers at antall yrkesaktive kvinner utgjorde nokså konstant 20% av yrkesbefolkningen fra 1930 til 1950. Den steg til vel 21% i 1960 og til 32% i 1970.

Vår egen tid

Nye klare tall for yrkesaktive og hvor de er beskjeftiget får vi først ved folketellingen i 1980. Noe vet vi, og noe kan vi også slutte oss til om utviklingen etter 1970.

Dovre Fabrikker er en betydelig arbeidsplass i kommunen.

Ved ligningen for 1977 ble det registrert 356 selvstendig næringsdrivende i kommunen. Av innberettet lønn for arbeid i andres tjeneste samme år, kom rundt regnet:

- 12,5 % fra arbeidsplasser i Rælingen
- 54,0 % fra arbeidsplasser i Oslo
- 24,5 % fra arbeidsplasser i Skedsmo
- 5,5 % fra arbeidsplasser i Lørenskog
- 1,5 % fra arbeidsplasser i Bærum
- 2,0 % fra arbeidsplasser i resten av landet

De selvstendig næringsdrivende arbeidet dels fast utenfor kommunenes grenser. Til dels var de knyttet til lite stedbundne yrker, som transport, bygg og anlegg, montasje, reparasjonsarbeid, agentur, rådgivningstjeneste etc. Vel 1/4 del synes dog nokså fast knyttet til arbeidsplasser innen bygda, i jord og skog, håndverk, handel, verksteder og småindustri. Tallene tyder derfor på at egendekningen i arbeidsplasser i Rælingen viste svak stigning fra 1970 til 1977, anslagsvis opp mot 13%.

I tallene for innberettet lønn ligger det feilkilder. Enkelte bedrifter innberetter all lønn sentralt fra et hovedkontor, mens arbeidsplasser eller fremmøte til tjeneste kan være i andre kommuner. I den utstrekning dette er kjent, er det foretatt skjønnsmessig korrigering. Selv med rimelig margin for feil i fordelingen, synes det klart at Oslo har fått øket betydning både absolutt og relativt sett.

Lørenskogs andel på 5,5 % er spesielt interessant. Sentralsykehuset for Akershus er blitt et betydelig arbeidssted for oss. Vel 100 årsverk la arbeidshjelp fra Rælingen ned der i 1977, vesentlig av kvinnelig arbeidskraft.

Av det statistiske materiale fra 1977 kan vi ellers trekke frem at hver 14. yrkesaktive ræling drev selvstendig næring. Hver tredje ansatt i andres tjeneste var knyttet til offentlig virksomhet.

Rælingen kommune var selv den suverent største arbeidsgiver for sine bygdefolk med rundt 370-380 årsverk.

Norges Statsbaner fulgte godt opp som nr. 2 med ca. 300 årsverk.

På 3. og 4. plass kom henholdsvis Teledirektoratet og Sentralsykehuset, begge med vel 100 årsverk utført av rælinger.

Betegnelsen årsverk er benyttet fordi det i de senere år er skjedd en betydelig økning i deltidsstillinger og korttids arbeid. Dette vanskeliggjør sammenligninger i antall ansatte.

139 enheter kunne klassifiseres som arbeidsgivere i Rælingen i 1977 i den forstand at de innberettet lønn på medarbeidere. Herav innberettet 55 hver for seg tilstrekkelig beløp til å dekke 1 årsverk eller mer. Åtte dekket mer enn 10 årsverk, og tre inklusive kommunen, mer enn 50 årsverk.

Ved folketellingen i 1970 ble 42,7% av befolkningen i bygda registrert som yrkesaktive. Andelen var høyere enn under tidligere tellinger. Bak stigningen lå det en betydelig økning i yrkesaktive kvinner.

Vi antar at kvinner er mer avhengig enn menn av nærarbeidsplasser og daginstitusjoner for småbarn.

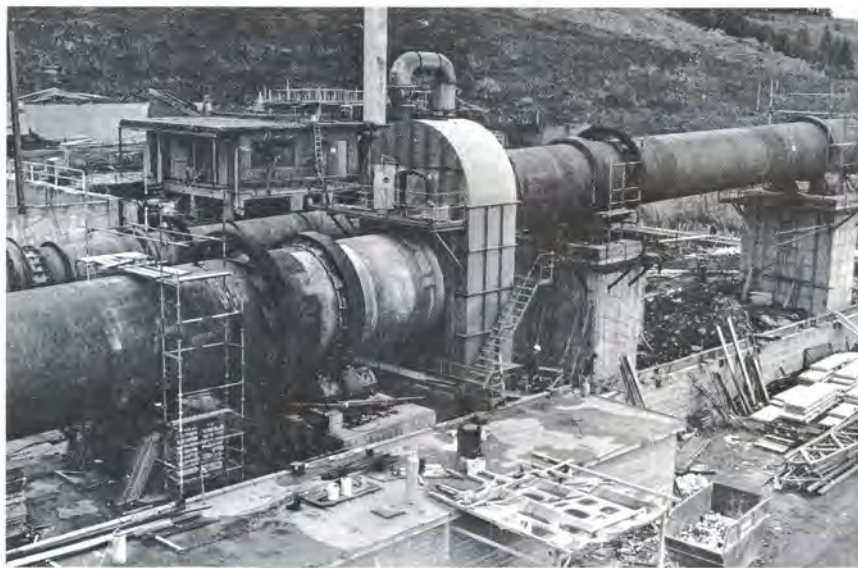
I så måte har utviklingen vært gunstig. Bygdas største industribedrift bygger ut sin virksomhet og beskjeftiger 90% kvinnelig arbeidskraft. Det er kort vei til arbeidsplassene ved Sentralsykehuset. I skole- og sosialvesen øker arbeidsplassene år for år. To heldags barnehager var i drift i 1977.

Antall registrerte skatteyttere ved siste ligning tyder på at disse forhold har hatt virkning. Den yrkesaktive del av befolkningen i heltids- eller deltidsarbeid har øket ytterligere målt i prosent, og utgjorde anslagsvis 45-46% i 1977.

1979 og fremover

Ingen klare tegn tyder på vesentlig endring i den utvikling og det arbeidsmønster vi har skissert opp til 1977.

Befolkningsøkningen kommer først og fremst fra tilflyttede familier. De

Norsk Leca anlegg på Årnes-tangen har enorme dimensjoner.

er stort sett arbeidsorientert mot Oslo, Skedsmo eller Lørenskog på forhånd.

Innskrenkninger ved enkelte store bedrifter i Skedsmo bringer Oslo enda sterkere inn i bildet enn før. I samme retning trekker bedre kommunikasjoner og rimelige arbeidsreiser gjennom Stor-Oslo Lokaltrafikk.

Konjunkturumslaget har hittil vesentlig rammet handel og industri. Det har hatt liten virkning på veksten i den offentlige sektor. Det skjer en viss overflytting av arbeidstakere fra privat til offentlig tjeneste generelt. Vi må vente at offentlige instanser blir enda mer dominerende som arbeidsgivere for oss i denne tiden. Egendekningen i arbeidsplasser innen bygda er fortsatt svakt stigende. Ved siste årsskifte var 533 personer registrert ansatt på heltid og 212 på deltid ved arbeidsplasser i Rælingen. Tillagt et rimelig antall i selvstendig næring innenbygds, peker det i retning av 770-800 årsverk.

Heltids- og deltids stillinger i kommunal regi står for vel 50% av dette og er beregnet til 405 årsverk.

Dovre Fabrikker beskjeftiger for tiden 90 ved anlegget i Rælingen og vil øke til vel 100 i løpet av høsten.

Norsk Leca har 60 arbeidsplasser ved sitt anlegg.

Bakkehuset sykehjems behov for hjelp i heltid og deltid utgjør rundt 30 årsverk. Lund Supermarked bidrar med 15-16 årsverk, og er i denne målestokk bygdas største rene handelsforetagende.

Vi er på nytt inne i en sterk folkevekst. Et kjent moment kan likevel bidra til at egendekningen i arbeidsplasser ikke synker igjen foreløpig. Fylkets nye sykehjem vil gi pent tilskudd fra 1980.

Innenbygds er en forholdsvis høy andel arbeidsplasser knyttet til få arbeidssteder. Under en samlet betraktning er vår yrkesbefolkning fordelt på en rekke virksomheter i ulike bransjer. Det er et betryggende mønster under de rådende uklare konjunkturer.

Kulturlivet

I Rælingen har kulturlivets mangfoldige aktiviteter hatt en bred plass i bygdemiljøet helt fra begynnelsen av 1800-tallet. Med omvankende spillere menn på de mange faste leke- og danseplassene rundt i Rælingen ble det holdt liv i den delen av kulturlivet.

Her vil vi ta utgangspunkt i de siste 50 årene, organisasjonenes og kommunens virksomhet på kultursektoren, og dessuten de lokaler og andre anlegg som har dannet grunnlag for kulturlivets eksistens. De frivillige organisasjonene, det være seg idrett, sang, musikk og andre organisasjoner, har alltid bidratt til at bygdas kulturliv har vært innholdsrikt og aktivt. Rælingen Skytterlag er en av de eldste foreningene i bygda, stiftet i 1865. Laget har av og til hatt pauser, men kommet igjen. Laget, som er i virksomhet i dag, har sin egen skytebane på Fellemyra. I 1896 startet Rælingen Hornmusikkforening med sju medlemmer, men i 1925 var det slutt. Instrumentene ble solgt til guttemusikken i Rud krets. Hornmusikken prøvde seg igjen i ytre Rælingen i 1909, men i 1914 var det slutt. Nytt forsøk i 1938 og dette holdt til 1949. «Det var ikke lett å arbeide med sang og musikk i bygda», heter det i bygdeboka.

I 20-åra prøvde sanginteresserte seg, men også det ble snart slutt. I 1945 startet Rælingen Sanglag. Det er i aktiv virksomhet også i dag. Holt Ungdomskorps ble stiftet i 1951. Det tok senere navnet Holt Musikklag, som siden ble endret til Rælingen Musikklag. Laget har i den senere tid hatt en økende aktivitet. På skolekorpssektoren er Rud Skolekorps nestoren i bildet med stiftelsesår 1930. Med skoleutbyggingen i Fjerdingby og på Løvenstad kom Fjerdingby Skolekorps i 1966 og Løvenstad Skolekorps i 1969.

På idrettssektoren var også den organiserte virksomheten tidlig ute. Tidligst ute var ytre Rælingen med YRUIL som ble startet i 1918 og som også i sin tid hadde hoppbakke ved Myrdammen. En av de store skiklubbene, også i landssammenheng, er Rælingen Skiklubb som ble startet i 1930. Fra 1938 og frem til 1948 gikk den sammen med Rælingen Sportsklubb, men ble så igjen egen klubb. Rælingen Sportsklubb som senere tok navnet Rælingen Fotballklubb ble startet i 1931. I likhet med Rælingen Skiklubb er denne klubben en av de største klubbene i bygda. Etter som kommunen vokste i innbyggerantall med stadig nye innflyttere, økte også antall idrettsforeninger. De fleste av disse er kommet til i de siste fem - ti årene. Flere av disse, som Rælingen Turn, Rælingen Skøyteklubb, Rælingen Orienteringsklubb, Løvenstad Fotballklubb, Rælingen Badmintonklubb og Rælingen

Håndballklubb, har mange medlemmer og stor aktivitet. Den siste er i skrivende stund ikke fylt året ennå.

Innenfor kulturlivet finnes også et hopetall av andre foreningsvirksomheter, som hver på sin måte yter et aktivt kulturarbeid. Speidervirksomheten har tradisjoner. I dag har vi tre grupper, Rælingen KFUM, 1. Rælingen KFUK og 2. Rælingen NSF Speidergruppe.

På ungdomssektoren har vi eldre lag som Øvre Rælingen Ungdomslag fra 1921, men som ble oppløst senere. Rælingen Arbeiderungdomslag er også gammelt, fra 1926/27. Med noen pauser underveis er de aktive også idag. Rælingen Bygdeungdomslag ble startet i 1949. Etter noen års pause er den nå i virksomhet igjen. I den senere tid har det kommet til en del ungdomsklubber og barneorganisasjoner både innenfor kirkens rekke og i andre sammenhenger.

Andre foreninger som også i høy grad driver kulturaktiviteter, om enn i mer og mindre grad som hovedområde, er Rælingen Sanitetsforening stiftet i 1912, Rælingen Helselag fra 1913, Øvre Rælingen Vel fra 1921, Rælingen Husmorlag fra 1939, Rælingen Bondevinnelag fra 1938, Rælingen Vanførelag (nå Handikaplag) fra 1944, Ytre Rælingen Husmorlag fra 1945 og Rælingen Blindesaksforening fra 1947. Pensjonistene har også sin egen forening, Rælingen Pensjonistforening.

På friluftssektoren har vi den stadig aktive Rælingen Jeger- og Fiskerforening som først ble til i 1923 og siden ble oppløst i 1929. Deretter startet igjen i 1933.

Bygdehistorie, kulturvern o.l. har tradisjoner i Rælingen. Rælingen Historielag ble stiftet i 1952.

Vi kunne nevne en rekke foreninger til ved navn, men plassen tillater det ikke.

I dag teller den organiserte virksomheten i Rælingen ca. 90 forskjellige organisasjoner:

- Ti idrettsforeninger
- Tre husmorlag
- Seks sang- og musikkforeninger
- Tre speiderforeninger
- Åtte kristne barne- og ungdomsforeninger
- To ungdomsklubber (i samarbeid med kommunen)
- 11 velforeninger
- Ni politiske foreninger
- 17 borettslag
- 21 andre foreninger
- Åtte interkommunale foreninger

Det er flere tusen barn, ungdom og voksne som deltar mer eller mindre i disse organisasjonenes aktiviteter.

Kommunens virksomhet, lokaler og anlegg

Når det gjelder den kommunale kulturvirksomhet, så har den stort sett fram til det siste 10-året dreid seg om å yte økonomisk tilskudd til foreningene og bygge ut lokaler og anlegg.

Til å forestå og koordinere noe av denne virksomheten på kommunalt hold ble det foruten styret for bibliotek og bygdetun, opprettet et ungdoms- og idrettsutvalg i 1952. Dette ble avløst av et kulturstyre fra 1976. Ellers finnes det en del andre kommunale utvalg som forestår deler av kulturområdet. Noen av disse er underutvalg under kulturstyret.

I 12 år hadde også Rælingen et Folkeopplysningsråd, fra 1952 til 1963. Det ble i den forbindelse startet en kulturavis som het «Kulturnytt». Den fikk en relativ kort levetid. Det kom en navnebror i 1977 «Kulturnytt i Rælingen», som drives i kommunal regi. Tidligere hadde idrettsforeningene gitt ut «Rælingsidretten» som gikk inn i den kommunale avisa fra 1977.

Fra 1972 fikk kommunen sin første heltidsansatte på kultursektoren. Da ikke medregnet de som stiller med drift og vedlikehold av idretts- og friluftsanleggene og bibliotekvirksomheten. I dag har det kommunale kulturkontor tre ansatte på heltid, samt en god del deltidsansatte innenfor bade-, renholds- og klubbvirksomheten.

I den senere tid, som en konsekvens av Stortingets kulturmeldinger og det utvidede kulturbegrepet, har den offentlige kulturvirksomhet økt sterkt og fått tilført en rekke nye oppgaver. Lokaler og anlegg for kulturaktiviteter er en forutsetning for et aktivt kulturliv i kommunen. I Rælingen foregikk tidligere en stor del av utbyggingen av lokaler i privat regi gjennom organisasjonene. Kommunen støttet til med lån og direkte tilskudd.

I ytre Rælingen ble det i midten av 50-åra arbeidet aktivt for å løse behovet for et samfunnshus. Dette ble etterhvert en realitet i Åsvang Samfunnshus. Et andelslag av foreninger, private og kommunen har ansvaret for driften. I tillegg til samfunnshuset er det anlagt en kommunal idrettsbane. Det er også anlagt ei lysløype i denne delen av bygda, opparbeidet ved dugnad.

Ellers har kommunen i samarbeid med Skedsmo kommune opparbeidet et praktfullt friluftslivs- og badeområde ved Myrdammen. Dette anlegget er ennå ikke ferdig utbygget.

I midtre del av bygda har Rælingen Musikklag sitt forsamlingslokale «Fjellklang» som også utleies til andre. Ja, sågar var det badstu for almenheten der i sin tid.

Ett av de nå forsvunne treffstedene her, var Holts kafé, som nå er en del av sykehjemmet.

I den øvre del av Rælingen har det vært en sterk vekst i innbyggerantall i de siste 20 - 25 åra. Dette har ført til at lokaler og anlegg er av nyere dato. Før denne tida var forsamlingshuset «Heimen» stort sett det eneste tilbud av lokaler. Tidligere, rundt 1920, sto «Småbrukerheimen» bygd av Rælingen Hagebrukslag på samme sted. Det ble senere kjøpt av Rælingen AUL, Rælingen AP og Rælingen Sportsklubb i fellesskap, som igjen solgte den til kommunen i 1945. I 1946 ble det istedet satt opp ei «tyskerbrakke», den nåværende «Heimen». Dette var på grunn av skolesituasjonen i Rud krets, da Rud skole brant i 1943. I den nyere tid, både p.g.a. skoleutbyggingen og boligbyggingen, har kommunen fått bygd en del nye fritidslokaler i kretsene Fjerdingby, Rud, Løvenstad og Blystadlia. Likeledes ble kulturlivet med byggingen av Øvre Rælingen Kapell tilført en rekke tilbud på fritidslokaler. Bygda savner et skikkelig samfunnshus.

Når det gjelder idretts- og friluftsanlegg i øvre del av bygda, så har Torva ved Nitelva tjent som idrettsbane gjennom mange år. Den er fremdeles i bruk, men mere som et stort ballfelt og en samlingsplass. Torva og flere andre områder langs Nitelva og Øyeren vil etter de planer som nå utarbeides få en ansiktsløfting.

Idéen om et sentralidrettsanlegg i Marikollen tok Rælingen Sportsklubb (nå Fotballklubb) opp alt i 1947. I midten av 50-åra fikk vi den første idrettsbanen og ca. 20 år etter, den andre. Det foreligger nå planer om ytterligere utvidelser som tar sikte på et moderne sentralidrettsanlegg i Marikollen. Det finnes idag ikke klubbhus i området. Ungdomsskolen må inntil videre fungere som klubbhus.

Marikollen hoppbakke ble bygget i Rælingen Skiklubs regi i midten av 50-åra og er idag internasjonalt kjent. Ellers finner vi i Marikollen-området også alpinbakke med skitrekk og ei lysløype som er bygget av Rælingen Skiklubb. Skibakker har det alltid vært bra med i Rælingen. Noen av dem er nå nedlagt, bl.a. Stormyrbakken bygget i 1919 og Strømskollen fra 1936. Furukollen fra 1929 anlagt av Jernbanens idrettslag, er siden overtatt av Rælingen Skiklubb. Idag finnes det tre hoppbakker av forskjellig størrelse i Furukollen.

Det nyeste tilskudd på idrettsanleggsektoren er Sandbekkshallen, som kommunen bygget ferdig i 1976/77. Iløpet av 1979 vil Sandbekken idrettsbane være ferdig.

Når det gjelder kommunens innsats på det økonomiske felt, utenom de investeringer som er lagt ned i de forskjellige lokaler og anlegg, så har den vært økende.

Det har vært en meget sterk utvikling når det gjelder kommunens kulturbudsjett. For å gi en liten sammenligning kan vi nevne at hele Rælingen kommunes bruttobudsjett i 1954/55 var på ca. 2,4 mill. kroner.

I 1979 ligger Rælingen kommunes nettobudsjett på kultursektoren alene på 2,7 mill. kroner.

Det viser i nøkterne tall hvilken sterk utvikling vi har hatt i de siste 20 - 25 år på kultursektoren totalt. Og denne kommunale innsats har båret frukter noe en ser på aktiviteten og den mangfoldighet av aktiviteter, som bygdas kulturliv anno 1979 representerer.

Bibliotekvirksomheten

Det er lite vi med sikkerhet vet om bibliotekvirksomheten i Rælingen før krigen. I 1943 strøk nemlig arkivet og også boksamlingen med da Rud skole brant. Vi vet at Fet og Rælingen hadde et bibliotek i Fetsund i 1913.

Biblioteket gir et kulturtilbud til store og små.

Vi må gå ut i fra at også rælinger kunne låne der. Det første utlansstedet vi kjenner til i Rælingen, var i det gamle Heimen. Men når denne samlingen ble flyttet over til Rud skole, vet vi ikke. Biblioteket ble igjen flyttet til Heimen. Heimen var hovedbibliotek fram til 1969, da lokalene i tilfluktsrommet på Løvenstad skole ble tatt i bruk. I det tidsrom Heimen var hovedbibliotek, var det filialer på Nordby og Holt skoler. Filialen på Nordby skole ble lagt ned i løpet av 1950-åra. Filialen på Holt var i drift helt til filialen på Marikollen ungdomsskole ble åpnet i 1972. Idag består således Rælingen bibliotek av hovedbiblioteket på Løvenstad skole og filialene på Heimen og Marikollen ungdomsskole.

Fram til 1972 var det personer uten fagutdannelse som ledet biblioteket. Den som lengst har hatt ansvaret for oppbyggingen av biblioteket, er Per Weiby. Han overtok ansvaret i 1956 og ledet biblioteket til 1972. Han arbeider fortsatt ved biblioteket. I 1972 ble det ansatt fagutdannet bibliotekar. Personalet består i dag av seks ansatte.

Boksamlingen begynte med en bokkasse. I dag har biblioteket ca. 35 000 bind. I tillegg til bøkene kommer et godt utvalg av tidsskrifter og aviser. Av ny dato er også at biblioteket låner ut språkkassetter. I tillegg til det som finnes i Rælingen bibliotek, har lånerne via Fylkesbiblioteket adgang til andre biblioteks samlinger. Det er ikke bare lånerne som kommer til biblioteket. En gang i måneden bringes bøker hjem til eldre og uføre — til enkeltpersoner, sykehjemmet og Bakkehuset.

Biblioteket driver ikke bare med utlånsvirksomhet. En gang i uka holdes eventyrtime for førskolebarn på hovedbiblioteket og Marikollen filial. Det er også andre arrangementer for barn, f.eks. dukketeater. Alle skoleelever får undervisning i bruk av biblioteket. For voksne arrangeres det temakvelder, bokmesser og forskjellige utstillinger.

Rælingen bygdetun

Tanken om et bygdetun i Rælingen er gammel. Da det i 1947 ble kjent at Johan Haug på Fjerdingby skulle rive hovedbygningen på gården, var de som hadde tanker om et bygdetun ikke sene om å melde seg. Det var daværende ordfører Iver Bræin, Asbjørn Dørumsgard og kontorsjef Halvor Aas, som alle mente at stedet lå vakkert til og ville bli idéelt som bygdetun. I 1951 ble kjøpekontrakten mellom Dagny Haug og Rælingen kommune undertegnet. Kjøpesummen var kr. 40 000 og handelen innbefattet den gamle hovedbygningen, stabburet og noen dekar jord til gårds plass, hage og parkeringsplass.

Hovedbygningen på Fjerdingby er meget gammel. Vi antar at den ble bygd først på 1800-tallet. Ovnene i storstua vitner om dette. På den står årstallet 1822. Den står på trefot slik den sannsynligvis har gjort i alle år. Det finnes også kopi av skifte etter Halvor Jacobsen Fjerdingby, datert 3. oktober 1838.

Det er få igjen av denne hustypen på Romerike, men denne bygningen er godt bevart. I storstua er tømmerveggene slik som de har vært i alle år, og de andre rommene har ganske sikkert sitt opprinnelige panel. På kjøkkenet var ikke den gamle peisen i stand, men ellers er bjelkene i taket og panelene de opprinnelige. I det ene hjørnet på kjøkkenet står det ei to-etasjers skap-seng og i kjøkkenskammerset ei himmelseng. Begge er meget gamle og fulgte med i handelen.

Den flotte eika på tunet må nevnes. Den er helt sikkert like gammel som bygningen.

I januar 1952 startet den første bygdetunnemnda sitt arbeid. Ordfører Iver Bræin var formann, Asbjørn Dørumsgard, Josef Tveter og Johan Sundby medlemmer og Halvor Aas sekretær. Det var enighet om at det burde være et levende museum og at husets første etasje skulle innredes slik det var på 1800-tallet med møbler og gjenstander.

Interessen for bygdetunet var stor i hele bygda. Det strømmet inn bruksgjenstander og møbler fra alle kanter. Ved hjelp av riksantikvaren fikk en stuene slik de var planlagt.

Den 7. desember 1966 ble Bygdetunet innviet og presentert som «Rælingens Storstue».

Det var enda flere uløste oppgaver. I 1967 ble det satt opp gjerde rundt eiendommen. I 1970 ble trappen i gangen revet og en ny ble satt opp i kjøkkenet. Det ble murt ny gråsteinspeis og i annen etasje ble det lagt nytt gulv i nord-rommet. I sør-rommet var panelet av nyere dato. Når panelet ble fjernet kom det fram et meget gammelt panel, som ble beholdt.

På stabburet lå det mange bruksgjenstander, som nå fikk sin plass på hyller og reoler i husets annen etasje.

I stabburet, som inneholder to rom i første etasje og loft i hele annen etasje, er det nå samlet en del gamle gårdsredskaper.

I dag er det registrert 611 gjenstander og det kommer stadig inn flere til bygdetunet. Fra 1973 har det vært ansatt fast omviser på bygdetunet. Hver onsdag fra 15. mai til 15. september fra kl. 11 - 19 er det omvisning.

Skolene

Rælingens skolehistorie går selvsagt atskillig lenger tilbake i tiden enn til 1929. Allerede så tidlig som i 1800 var bygda delt i to skolekretser, Ytre og Øvre Rælingen.

Hver av kretsene var igjen delt i tre roder, og skolen gikk på omgang mellom rodene. Landsskoleloven av 1860 innførte bestemmelsen om faste skoler i kretsene og førte til at Rælingen fikk sin første store skoleutbygging. Hesteløkka skole ble tatt i bruk i 1866, Strømmen skole 1868 og Smestad skole 1869. Smestad skole ble flyttet til Nygård i 1882 og kaltes da Åmodt skole. Alle disse skolene hadde blitt avløst av nye skoler før kommunedelingen fant sted. Rælingen kunne starte sitt eget skolestell med tre skolekretser og tre forholdsvis nye skoler: Nordby fra 1918, Holt fra 1912 og Rud fra 1912 med tilbygg som ble ferdig like før kommunedelingen.

Skoleordningen i 1929

«I anledning herredsdelingen går skolebarna i flaggtog til kirken første prekesøndag efter sommerferien. Der bevilges inntil kr 75 av tilfeldige utgifter til musikk under toget. Til å forestå arrangementet velges en komité på tre medlemmer med damer». Ja, slik lød ett av vedtakene som det første skolestyre i Rælingen fattet da det konstituerte seg 22. juni 1929. Begivenheten fant sted 8. september samme år, men ble neppe den mønstring arrangørene hadde tenkt. Det fortelles at toget bestod av musikkforeningen Concordia som gikk i spissen for ni elever fra Rud og deres lærere. Årsaken var visstnok at foreldrene holdt barna hjemme.

Folkeskolen var den gang 7-årig og delt i to avdelinger: småskolen 1.-3. årskull og storskolen 4.-7. årskull. By og land hadde hver sin skolelov og hver sin skoleordning. I byene gikk barna på skolen hver dag, på landet var ordningen at elevene gikk annenhver dag, storskolen seks timer pr. dag, småskolen fem timer. Loven fastsatte også et minimumsuketall pr. skoleår.

Utover 7-årig obligatorisk skole var det to parallelle skolesystem: mid-delskole og fortsettelseskole. Den enkelte kommune stod imidlertid fritt om den ville opprette slike skoler, og de fleste landkommuner var uten mid-delskole. I en økonomisk depresjonstid med svær arbeidsledighet var vel heller ikke behovet særlig stort. Rælingen startet også uten å ha disse skole-slag innenfor sine grenser, men hadde elever på middelskolen i Lillestrøm.

Folkeskolens klassesdeling skoleåret 1929/30 var slik:

Nordby: 4-delt skole (70 elever)

Holt: 4-delt skole (77 elever)

Rud: 7-delt skole (210 elever)

Trange år for skolen

Skolestyret første oppgave besto i å lage budsjett for skoleåret 1929/30. Budsjettet ble vedtatt med en nettoutgift på kr 37.551,-. For oss som lever med dagens kostnadsnivå, kan summen lett gi et feilaktig bilde av det omfang og den aktivitet et slikt beløp representerte på skolesektoren den gang. For denne sum drev faktisk kommunen tre skoler med i alt ni lærere og 398 elever.

I landsmålestokk hadde felleskommunens skolevesen en relativt god standard, og Rælingen overtok ordningen. Lesetiden var på henholdsvis 15 og 19 uker i små- og storskolen.

En del nye regler måtte nødvendigvis utarbeides. Første året ble det bl.a. vedtatt regler for fritt skolemateriell og for skoleboksamlingene. Kommunen var på ingen måte smålig når det gjaldt skolebøker. Elevene fikk behol-

Gymnastikk på gamle Rud skole. Læren heter M. E. Bugge, huset i bakgrunnen ble også tatt i bruk som det første kommunehuset i Rælingen.

de både bibelhistorie, forklaring, geografi, sangbok, grammatikk og ordliste når de sluttet skolen. Noe mer knuslete virket kanskje bestemmelsen om at pennholdere og linjaler skulle leveres tilbake. Videre fastslo reglene at materiellet som ble kjøpt inn, skulle være av god kvalitet og ens for alle bygdas skoler.

Skolestyret fikk snart en vanskelig sak som satte gemyttene i kok. Barne-tallet i Holt krets hadde gått under grensen for 4-delt skole, mens Rud krets vokste slik at klassetallet steg. For å beholde Holt 4-delt og samtidig spare inn en lærerstilling ved Rud vedtok herredsstyret å flytte grensen mellom kretsene fra bekken ved Marikollen nordover til Longsdalen. Dette medførte at 14 husstander i dette området måtte sende barna til Holt skole. De berørte foreldrene protesterte og nektet å sende barna dit.

Skolestreik i to og et halvt år

Etter gjeldende skolelov kunne et skolestyre den gang illegge foreldrene straff i slike saker. De 14 foreldrene ble følgelig bøtelagt, mulkten lød på kr 10,-, subsidiært tre dages fengsel. Foreldrene bøyd imidlertid ikke av, og i to og et halvt år holdt de barna hjemme fra skolen. Saken endte til slutt i retten og da med full frifinning for foreldrene.

1930-åra er blitt kjent som harde år og var en vanskelig økonomisk periode også for skolen, særlig første halvdel av tiåret. I 1932 ble statstilskottet til lærerlønninger redusert, og året etter påla departementet kommunene å redusere utgiftene. Det ble bl.a. henstilt til kommunene å ta opp spørsmålet om sammenslåing av skolekretser. På denne bakgrunn fremmet skolestyret forslag om sammenslåing av Holt og Rud, men et kretsmøte i Holt gikk enstemmig imot, og dette stanset saken. Holt måtte imidlertid finne seg i å bli 3-delt noen år.

Denne tiden var også preget av stor arbeidsledighet, og mange ungdommer hadde vansker med å komme seg ut i arbeidslivet. For at de ikke skulle være helt uten beskjeftigelse, gav staten tilskott til kveldskurs for arbeidsledig ungdom. I 1935 satte Rælingen i gang slik undervisning, et kurs på 80 timer i Rud krets og et tilsvarende i Nordby.

Siste halvdel av tiåret var landet i økonomisk framgang, og dette kom også skolesektoren til gode. Nye skolelover så dagens lys i 1936. Landsskoleloven utvidet skoletiden og innførte nye fag i folkeskolen. Kroppsøving ble nå obligatorisk, mens kommunene sto fritt til å innføre fremmedspråk og skolekjøkken (heimkunnskap). Nye tanker og ideer om skole og undervisningsmetoder gav seg utslag i nye undervisningsplaner. I 1939 kom

«Normalplan for folkeskolen» som lanserte arbeidsskoleprinsippet. Dessverre var ikke de økonomiske ressurser for å gjennomføre planen til stede, og det ble i mange år et stort gap mellom teori og virkelighet.

Utvidet skoletid i 1936

Som følge av 1936-loven måtte Rælingen utvide skoletiden i småskolen med en uke. Innføring av nye fag kom foreløpig ikke på tale, men i 1938 ble det nedsatt ei nemnd til å utarbeide plan for engelskundervisning. Like før krigen vedtok skolestyret å innføre engelsk som frivillig fag ved Rud skole, med adgang for barn fra de øvrige skoler til å delta. Fra samme tid ble håndarbeid innført i den daglige undervisning ved Rud, og faget fikk også flere timer. Tidligere hadde håndarbeidsundervisningen foregått i kurs.

I slutten av trettiåra dukket spørsmålet om sentralisering opp igjen på nytt. I mai 1939 ble det nedsatt en komité på åtte medlemmer som i 1940 la fram følgende innstilling:

«Som en foreløpig ordning innføres husstell og språkopplæring ved Rælingen folkeskoler fra 1. juli 1940. Holt skole overføres til Rud. Undervisningen i disse fag legges til de dager i uka deltagerne ved Nordby er fri skolen så de kan komme til Rud skole.

Som fremtidig ordning søkes planene om bygging av ny fløy med gymnastikksal ved Rud skole realisert og hel sentralisering gjennomført så snart råd er.»

Forslaget ble sendt skolene til uttalelse. Holt gikk også denne gangen imot, og skolestyret vedtok enstemmig at sentraliseringen foreløpig skulle utsettes.

Krig og ulykke

Det ble krigen som i første omgang satte en stopper for alle planer og nye tiltak. Skolestyret ble avsatt våren 1941 og erstattet med et såkalt «fagstyre». Dette bestod av to rådgivende medlemmer. Gjennom departementale rundskriv og bestemmelser prøvde okkupasjonsmakten og dens medarbeidere å sette sitt preg på skolen. Engelskundervisningen måtte f.eks. erstattes med tysk.

Høytidelig rundskriv om forbud mot bruk av nisseluer, flagg og merker i demonstrativ hensikt viser vel at de styrende var nokså sårbare. Det skulle

lite til før gode nordmenn kom på kant med gjeldende bestemmelser. Under slike forhold kunne det nok oppstå situasjoner i skolene som ikke alltid var like lette å takle. De innsatte myndigheter i Rælingen skal imidlertid ha ros for at de ikke opptrådte aggressivt overfor skolen. Ingen lærer her ble arrestert og sendt til Kirkenes, slik som i mange andre kommuner.

Den største ulykke som rammet skolen i Rælingen under krigen, var utvilsomt tapet av Rud skole. Skolen brant nemlig ned til grunnen natten mellom 25. og 26. januar 1943, mellom kl. 2250 og 0130. Bare én skoleprotokoll ble reddet. 12 klasser stod plutselig uten lokaler, og det var ingen lett oppgave å finne provisoriske løsninger. Den gamle bygningen med 2 klasserom stod heldigvis igjen. Med litt reparasjon kunne denne nyttes. Med et rom i Sundhagen forsamlingslokale i tillegg ble skolen satt i gang igjen 10. februar med redusert undervisningstid. Litt seinere fikk skolestyret også leie et klasserom på Heimen som da var overtatt av Nasjonal Samling. Ved å ta i bruk ettermiddagsundervisning lyktes det å lage en timeplan som gav samtlige klasser unntatt 5. klassene full lesetid.

Både byggerestriksjoner og vanskelig økonomi forsinket gjenoppbyggingen av skolen. De første planer ble utarbeidet under krigen, men først i 1955 kunne den nye skolen tas i bruk. Lærere og elever i Rud krets måtte således arbeide under kummerlige forhold i atskillige år.

Rud skole slik den så ut før brannen i 1943. Den eldste bygningen overlevde brannen og ble brukt som skole under krigen.

Etter hvert som krigen skred fram, ble det mangel på de fleste ting. Ja, på slutten var det til og med vanskelig å få folk til å vaske skolene fordi det ikke fantes vaskefiller. Verst var selvsagt mangel på klær og mat. Dette satte også sitt merke på skolen, som ble mer «matnyttig». Elevene deltok i jordbruksarbeid både vår og høst, i 1944 fikk f.eks. 6. og 7. klassene fri inntil 14 dager i høstonna.

Skolene måtte også delta i bærplukking og innhøsting av andre matnyttige vekster — fra løvetannrøtter til medisinske planter. Det er vel for såvidt betegnende at «fagstyret» i Rælingen endte sitt regime med følgende vedtak 25. april 1945:

«Alle storskolens klasser skal i år anvende en skoledag til innsamling av planter til medisinsk bruk. Dagen blir å regne som undervisningsdag. Lærerne skal hver for seg lede sin klasse.»

Gjenoppbygging av Rud skole

25. mai 1945 overtok atter et folkevalgt skolestyre. Et av de første vedtak sier vel noe om stemningen akkurat da:

«Skolestyret har intet å anvende mot at skolebarna får fri den dagen konge og regjering kommer tilbake».

Det manglet ikke oppgaver å ta fatt på, mangt skulle rettes og mye tas igjen.

Alt i juni 1945 oppnevnte skolestyret byggekomité for Rud skole, men det skulle gå 10 år før skolen kunne tas i bruk. Dette skyldtes både byggestriksjoner etter krigen og dårlig økonomi. Men høsten 1955 flyttet elever og lærere over fra provisoriske lokaler og inn i den nye skolen. Skolen hadde åtte klasserom, sløydsl og heimkunnskapsrom, men manglet gymnastikksal. Utbygging av Aamodt-området førte imidlertid til at skolen ble sprengt etter få år, og tilbygg måtte planlegges. Tilbygget ble tatt i bruk høsten 1962 og omfattet seks klasserom, gymnastikkavdeling, naturfagrom, håndarbeidsrom, bibliotek og legerom.

Nye krav til skolen

På denne tid var norsk skole på vei over fra 7-årig til 9-årig skole. Tanken om et utvidet skoletilbud hadde for alvor skutt fart i 1950-åra. I 1954 kom «Lov om forsøk i skolen» og i 1959 «Lov om folkeskolen». Disse gav kom-

munene anledning til å gjennomføre 9-årig skole, en ordning som krevde flere undervisningstimer på alle årstrinn.

Rælingen fikk store vansker med å tilpasse seg denne utvikling. For det første startet kommunen med et handikap etter krigen p.g.a tapet av Rud skole, for det andre satte den i gang en ærgjerrig boligutbygging. Elevtallet steg derfor raskt i femti- og sekstiåra med opp til 15% pr. år. Dette førte til rommangel og hindret utviding av undervisningstiden. Den gamle ordningen med at elevene gikk på skolen annenhver dag måtte derfor opprettholdes helt fram til 1966. Det eneste tillegg var at 6. og 7. klasse fikk skolekjøkken (bare jentene) og engelsk. Disse fagene ble lagt til en 4. skoledag og fra 1955 sentralisert til Rud skole. Fra 1947 hadde skolekjøkkenundervisningen foregått på Volla skole etter avtale med Lillestrøm kommune.

Sammenliknet med andre kommuner ble dette etter hvert en dårlig skoleordning. I skoleåret 1962/63 var således den gjennomsnittlige undervisningstid for landsbygda 1878 timer i småskolen og 3980 i storskolen, mens tilsvarende tall i Rælingen var 1710 og 3168 timer (for jentene 3312 timer).

Planer for 9-årig skole

Kommunen hadde planer for å ta igjen det forsømte. I 1960 nedsatte skolestyret en komité som skulle planlegge utbyggingen av den 9-årige skolen. Mandatet gikk bl.a. ut på å foreslå kretsreguleringer og plassering av nød-

Fra svømmehallen ved Marikollen skole.

vendige skoler. Tidspunktet var gunstig fordi kommunen alt hadde startet arbeidet med generalplan. Skoleplanene kunne derfor samordnes med det øvrige generalplanarbeid.

På denne tid var sentraliseringstanken og troen på større skoleenheter nokså enerådende, og det kan vel tenkes at i dag ville planene fått en noe annen utforming. Innstillingen gikk ut på å bygge ut Rud til 18 klasser og å bygge en ny Holt skole ved Fjerdingby. Foruten å dekke gamle Holt krets skulle denne ta elever fra Aamodt-området og storskoleelevene fra Nordby. Videre skulle Løvenstad-området utskilles fra Rud med egen skole. Nordby skulle inntil videre beholde småskolen og få ny skole når elevgrunnlaget tilsa fulldelt skole. Storskolen skulle da føres tilbake til kretsen. Komiteen foreslo også at det skulle bygges to ungdomsskoler, en i området ved Furukollen og en i Fjerdingby-området. Planen bygde på 6-årig barneskole og 3-årig ungdomsskole og ble tilrådd gjennomført slik at barneskolen skulle styrkes og utbygges etter gjeldende krav før ungdomsskolen ble satt i gang.

Innstillingen ble sendt kretsene til uttalelse, og det var bare Nordby som protesterte mot å miste storskolen. Likevel vedtok både skolestyre og herredsstyre planen som er blitt gjennomført med bare mindre justeringer underveis.

Ny giv i skoleutbyggingen

Planen forutsatte et krafttak i skoleutbyggingen, minst på høyde med utbyggingsperioden 100 år tidligere. Det årlige undervisningstimetallet måtte økes betraktelig samtidig som skoletiden skulle utvides fra sju til ni år. Og krafttaket ble virkelig tatt, på fem år bygde kommunen tre store skoler. Den nye Holt skole som fikk navnet Fjerdingby skole, stod ferdig i 1966. Undervisningstiden ble da utvidet fra 125 til 169 uketimer i alt for de sju årskullene. Dette var minstekravet for å kunne gå over til 9-årig skole. En så kraftig økning medførte at Fjerdingby skole måtte starte med 18 klasser og var fylt fra første dag. Følgelig måtte skolen på Løvenstad forseres og kunne tas i bruk høsten 1967. Den startet da med 10 klasser, men var bygd for 18, og for første gang etter krigen hadde den 7-årige folkeskolen brukbare plassforhold.

Som neste ledd i overgangen til 9-årig skole måtte «Læreplan for forsøk med 9-årig skole» gjennomføres. Den ble tatt i bruk i de fire laveste årskull fra skoleåret 1967/68. Dermed var tidspunktet for når de første elever skulle over i ungdomsskolen fastlåst. Det som var 4. årskull i 1967, ville bli 7.

årskull i 1970, følgelig måtte det første ungdomsskolebygget stå klart til bruk fra høsten 1970. Det ble en spennende kamp med tiden. Sandjordet ble valt til tomt, og skolen fikk navnet Marikollen ungdomsskole. Litt uferdig kunne den ta imot sine første 7. klasser høsten 1970, skolestarten måtte bare utsettes åtte dager. I fem år var den ungdomsskole for hele kommunen. Høsten 1975 stod Sandbekken ungdomsskole klar, og Hagastubakken-Strandvegen har siden dannet kretsgrense mellom ungdomsskolene. Begge skoler er bygd for 18 klasser og vil sannsynligvis dekke behovet også i 1980-åra.

Rælingen ble den siste kommunen i Akershus som gjennomførte 9-årig grunnskole. Utviklingen har vel vist at dette ikke var noen ulykke. Kommunen kunne dra nytte av andres erfaringer og feil og har unngått å måtte ominnrede og bygge på ungdomsskolene for å tilpasse dem til de endringer i undervisningsplanene som kom.

Siste tilvekst av skolebygg er Blystadlia skole som skal være barneskole for boligområdet med samme navn. Første byggetrinn ble tatt i bruk høsten 1978 og inneholder ni klasserom og nødvendige spesialrom for musikk, forming, gymnastikk og heimkunnskap, dessuten et lite svømmebasseng. Bygget er utformet med tanke på også å dekke andre samfunnsfunksjoner enn skole. En samlingssal for 150 personer med scene og egen inngang er lagt til bygget. Underetasjen inneholder barnehage, helsestasjon og tannklinikkk som skal kunne nyttes i folketannrøkta når denne blir innført. Annet byggetrinn må komme først på åttitallet. Planene går foreløpig ut på at dette foruten skolelokaler skal inneholde folkebibliotek og fritidshjem. Hvert bygg får egen lekeplass, og hele anlegget skal gi plass for 18 klasser.

Framhaldsskolen

Framhaldsskolen eller fortsettelsesskolen som den fra først av het, hadde sine røtter fra forrige århundre. Betegnelsen ble offisiell i landsskoleloven av 1889, men det var ikke før omkring hundreårskiftet det kom fart i utbyggingen. Kurslengde og undervisningsplaner varierte imidlertid sterkt fra kommune til kommune, og det var først etter 1946 da «Lov om framhaldsskoler» kom, at grunnlaget ble lagt for en mer enhetlig organisering.

Forløperen i Rælingen må vel sies å være de kveldsskolekursene som ble satt i gang for arbeidsløs ungdom i 1935, ett i Rud og ett i Nordby. I 1937 ble det nedsatt en komité som skulle utarbeide forslag til plan for fortsettelsesskole, men skolen kom ikke i gang p.g.a. mangel på elever. Så kom krigen og først i 1950 blir saken tatt opp igjen. En ettårig framhaldsskole ble

satt i gang i skoleåret 1950/51. Den ble gjort obligatorisk; den var pliktig for alle som ikke begynte på andre skoler etter avsluttet 7-årig folkeskole. Skoleåret var på 1224 timer, og fram til 1955 foregikk undervisningen ved Lillestrøm framhaldsskole. I 1955 flyttet den teoretiske undervisning til Heimen, mens sløyd og skolekjøkken ble lagt til Rud. Fra 1963 kunne all undervisning flyttes til Rud.

Fram til 1957 hadde skolen bare én klasse, og hovedvekten ble lagt på teoretiske fag. I 1957 oversteget elevtallet én klasse, og skolestyret opprettet da en såkalt B-linje med hovedvekt på praktiske fag. Ordningen med to linjer, en teoretisk og en praktisk, ble opprettholdt til skolen i 1971 ble avviklet i samband med overgangen til 9-årig skole.

Middelskole, realskole, gymnas

Lillestrøm fikk middelskole så tidlig som i 1884. Det var en privat skole helt til 1922 da Lillestrøm kommune overtok skolen. I 1928 ble den for første gang interkommunal. Da gikk Skedsmo, Lillestrøm, Fet og Lørenskog sammen om å danne en skolekrets. Ved kommunedelingen ble også Rælingen med, men i slutten av 1931 meldte kommunen seg ut fordi den fant ordningen for dyr. Også de øvrige kommuner gikk i tur og orden til det samme skritt, slik at Lillestrøm sto igjen alene i 1938. Da møttes representanter for de interesserte kommunene på nytt for å drøfte et samarbeid. Dette resulterte i at Skedsmo, Rælingen, Fet, Sørumsdal og Lillestrøm ble enige om å drive skolen sammen. Ordningen trådte i kraft fra skoleåret 1940/41, og denne gang holdt samarbeidet helt til Akershus fylke overtok skolen i 1966. Skolen fikk navnet Lillestrøm interkommunale høgre almenskole og omfattet både realskole og gymnas. Fram til 1951 arbeidet skolen under nokså kummerlige forhold i to nedlagte folkeskolebygninger. Da fikk den sitt eget bygg, men også dette ble snart sprengt. Et nytt tilbygg kunne først tas i bruk i 1960.

Den store tilgangen på elever i femti- og sekstiåra gjorde det nødvendig å tildele hver av de samarbeidende kommuner en kvote tilsvarende folketallet i den enkelte kommune. Folkeskolens avgangskarakterer i skriftlige fag ble da nåløyret som avgjorde hvem som ble tatt opp i realskolen, og det ble etter hvert sterk konkurranse om plassene.

Vedtaket om å delta i samarbeidet om skolen i Lillestrøm var et klokt valg av Rælingen som gjorde det mulig for kommunen å gi ungdommen et godt tilbud til videre utdanning. Siden Rælingen var den siste av de samarbeidende kommuner som gjennomførte 9-årig skole, ble den også den kom-

mune som lengst opprettholdt realskoleordningen. De siste elevene tok realskoleeksamen i 1973.

Fylket har nå hånd om all videregående utdanning under høghskolenivå og bygger de nødvendige skoler. Rælingen står på fylkets prioritetsliste over kommuner som med tiden skal få en videregående skole. Dette vil forhåpentligvis skje en gang i 1980-åra.

Pedagogisk-psykologisk veiledningstjeneste

Utover i 1950- og 1960-åra begynte behovet for psykologhjelp i skolen å melde seg. For mindre kommuner var det vanskelig å organisere en slik tjeneste alene, og fra sentralt hold ble det tilrådd å danne interkommunale skolepsykologdistrikter.

Skoleinspektøren i Lillestrøm tok tidlig initiativ til å få dannet et slikt kontor for kommunene på Nedre Romerike, og i 1956 valgte også Rælingen representant til den samarbeidsnemnda som skulle utrede saken. Arbeidet tok sin tid, og først i 1967 ble skolepsykologdistrikt 3, Akershus opprettet. Det bestod av kommunene Fet, Gjerdrum, Lørenskog, Nittedal, Rælingen og Skedsmo. Elevtallet i de fleste av disse kommunene hadde i mellomtiden vokst ganske sterkt, og ordningen fungerte lite tilfredsstillende. Spørsmålet om å dele distriktet meldte seg derfor ganske snart, og i 1971 ble kontoret oppløst.

Nordby skole er den eldste skolebygningen som er i bruk i Rælingen i dag.

Fet og Rælingen gikk da sammen om å danne sitt eget skolepsykologdistrikt som kom i gang fra skoleåret 1972/73. Bemanningen var i starten skolepsykolog og kontorassistent, men er etter hvert blitt utvidet slik at kontoret i 1978 har to skolepsykologer, én spesialpedagog, én sosionom og én kontorassistent. Kontoret har nå lokaler i Sandbekken ungdomsskole. Fra skoleåret 1979/80 vil kommunens lekotek også få plass i tilknytning til kontoret.

Skoletannpleie

Rælingen overtok også gjeldende skoletannpleieordning i Fet som gikk ut på å yte bidrag til behandling hos privatpraktiserende tannleger. En viss innstramming fant kanskje sted gjennom vedtaket om at behandling bare kunne utføres hos de tannleger som innrømmet 15% rabatt.

Etter ett år gjorde skolestyret avtale med én tannlege i Lillestrøm om behandling av samtlige elever. Prisen var kr 10,- pr. barn, og avtalen skulle i første omgang gjelde for ett år. Men vanskelig økonomi rammet også skoletannpleien, og i perioden 1933 - 1937 eksisterte ikke posten i budsjettene.

I 1938 ble skoletannpleien tatt opp igjen etter initiativ fra fylkesmannen. Plan for tannpleien ble utarbeidet, og skolestyret valgte egen tannpleiekomité. Første året var det bare 1., 2. og 3. klasse som fikk behandling, siden ble ordningen utvidet oppover med ett årskull pr. år. Kommunen kjøpte også inn ambulerende klinikkutstyr, slik at behandlingen kunne foregå på skolene. Dessverre gikk også dette utstyret med i brannen på Rud, slik at fra 1943 måtte elevene igjen møte hos tannlegen i Lillestrøm. Nytt utstyr ble innkjøpt i 1946, men manglende lokale gjorde at utstyret måtte plasseres på tannlegens kontor. Først i 1955 fikk kommunen egen klinikk. Den ble til å begynne med plassert på Heimen, men ble flyttet til Eikelivegen da kommunen leide lokaler der.

Skoletannlegestillingen ble etter hvert utvidet fra 1/3 til full stilling. Men både elevtall og antall hull pr. elev økte, tannpleien kom på etterskott og det ble nødvendig med utviding. Fra 1963 ble kapasiteten fordoblet. Da ble klinikk nr. 2 på Heimen satt i gang med egen tannlege. Klinikken holdt til på Heimen til høsten 1966 da den ble flyttet til Fjerdingby skole. Siden er det innredet klinikk ved alle nye skoler som er bygd, og i 1973 ble klinikken i Eikelivegen flyttet til Rud. Kommunen har nå seks skoletannklinikker.

Personalet er også etter hvert utvidet og består f.t. av fire tannleger og fire klinikkassistenter i full post, dessuten 1/2 tannpleierstilling og en mindre delstilling for fluorbørsting. Fram til 1975 var det vanskelig å få besatt alle

tannlegestillinger, og periodevis gikk dette ut over behandlingen som kom på etterskott og ble mangelfull. Dette er heldigvis et tilbakelagt stadium.

De siste par år har også 6-åringene fått behandling, og det er utarbeidet planer for å gjennomføre småbarntannpleie fullt ut. Kommunen bevilger også tilskott til tannregulering.

Skolestyre, administrasjon

Fram til 1959 besto skolestyret av sju valgte representanter, i tillegg kom ordfører, sokneprest og lærernes representant som alle var selvskrevne medlemmer. Skoleloven av 1959 opphevet ordningen med selvskrevne medlemmer, og fra 1960 ble skolestyret utvidet til 11 valgte representanter. I 1972 ble antallet ytterligere økt til 15.

Kommunen opprettet skoleinspektørstilling fra 1. januar 1959. I to år var den kombinert med styrerstillingen ved Rud og ble fra 1971 endret til skolesjef. Siden 1959 har skolestyret hatt sitt kontor på Rud skole. Ved kontoret er det i 1978 tilsatt førstesekretær, pedagogisk sekretær og kontorassistent. Kontoret administrerer f.t. sju skoler med ialt 1949 elever og 125 lærere.

Fra skolehagen ved Rud skole. Huset i bakgrunnen, «Småbrukerheimen» var et av Rælingens første forsamlingshus.

Oppgaver som venter

Norsk skole har gjennomgått store endringer i løpet av de siste 50 år både organisatorisk og metodisk. Særlig etterkrigstiden har vært de store skole-reformers tid. Tre skolelover siden 1950 forteller litt om tempoet. Skolen er en del av samfunnet, og de endringer som skjer her får som regel konsekvenser for skolen. Gjennomføring av fem dagers uke i arbeidslivet førte automatisk til fem dagers skoleuke. Følgen ble økt rombehov i skolene. Hva Arbeidsmiljøloven vil medføre av konsekvenser er det ennå for tidlig å ha oversikt over.

Gjeldende skolelov stiller også nye utfordringer. Selve opplæringsbegrepet er utvidet, og ansvaret for spesialundervisning som tidligere tillå staten, er overført til kommunene. I praksis betyr dette at en kommune må kunne gi opplæringstilbud til elever med fysiske eller psykiske handikap både under, i og over opplæringspliktig alder. «Mønsterplan for grunnskolen» som kom i 1974, har som målsetting at undervisningen må tilpasses den enkelte elevs forutsetninger, dvs. at hver elev skal ha et tilpasset undervisningsopplegg. Dette forutsetter utstrakt adgang til varierte grupperinger av elevene og til ulike arbeidsformer.

Denne utvikling har ført til at det i dag stilles andre krav både til utstyr og skolebygg enn det gjorde for bare 10 år siden. Ikke minst gjelder dette plassforholdene, og departementet har derfor utarbeidet nye normer for skolebygg. Særlig barneskolene er blitt hengende etter i utviklingen, det gjelder til og med relativt nye skoler som Løvenstad og Fjerdingby.

De viktigste oppgaver på skolesektoren de nærmeste år må derfor bli å «oppruste» de skoleanlegg som er blitt akterutseilt, slik at de igjen fullt ut kan imøtekomme dagens krav og stå bedre rustet til å møte nye utfordringer som måtte komme. Det er neppe grunn til å tro at disse vil bli mindre i åra som kommer.

Boligutbygging og befolkningsutvikling

Ved kommunedelingen i 1929 hadde Rælingen 2459 innbyggere. Bortsett fra mindre tettbebyggelse i Nordbyområdet i søndre Rælingen, bodde størstedelen av befolkningen i nordre Rælingen hvor det var lett adgang til arbeidsplasser i trelastindustrien i Lillestrøm og industrivirksomheten langs Sagelva i Strømmen. Den øvrige befolkningen i Rælingen hadde stort sett sitt arbeid i jord- og skogbruk. I Nordbydalen var det en del arbeidsplasser knyttet til sagbruksvirksomhet og teglverket på Nordby bruk.

Rælingen må ha vært et attraktivt område å bosette seg i. I 1910 bodde det 1283 personer i Rælingen, i 1920 1835 og i 1930 2448. Nærmere en fordobling av innbyggerantallet på 20 år. Befolkningsøkningen kom i den nordre del av Rælingen, som etter hvert utviklet seg til et villastrøk, i området fra Hagastubakken og nordover mot området rundt Sorenskrivervegen.

Utbyggingen var så stor at felleskommunen allerede i 1924 besluttet å gjøre bygningsloven av 27. juli 1896 gjeldende for Rud krets. Det var da allerede tatt opp karter i målestokk 1:1000 over området og firmaet Hidle & Finnemann hadde utarbeidet et forslag til reguleringsplan for bygningsdistriktet. Forslaget til reguleringsplan ble utlagt til gjennomsyn på Rud skole fra 17. juli til 1. august 1924 med anledning for de interesserte til å uttale seg. Planen ble imidlertid ikke stadfestet før 15. februar 1940. Bygningsloven derimot ble gjort gjeldende fra 11. januar 1926. Det første møte i Bygnings- og reguleringskommisjonen ble holdt 1. mars 1926. Grunnlaget for de folkevalgte styring av utbyggingen i Rælingen var dermed lagt.

Byggevirksomheten i Øvre Rælingen holdt seg og i 1939 ble det bygd 30 boliger. Krigen 1940-45 satte imidlertid en stopper for boligbyggingen, og den kom bare langsomt i gang etter krigen på grunn av knapphet på trelast og bygningsartikler. Forsyningsnemndene tildelte byggetillatelser og materialtilvisning. I 1948 ble det innvilget byggetillatelse for 10 boliger, en låve, en silo og et stabbur, og ved årsskiftet 48/49 forelå søknader om byggetillatelse på 25 bolighus. Situasjonen ble noe lettere etterhvert, men først da boligbyggingen ble frigitt i slutten av 50 årene ble det fart i boligbyggingen.

Fra 1929 og fram til 1950 årene skjedde boligbyggingen ved privat utplassering av tomter direkte til byggherre, men allerede i 1936 engasjerte

Rælingen kommune seg i boligutbyggingen ved å erverve eiendommen Torgenholtet med tanke på regulering og klargjøring av tomter for salg. Ved den store oppsvingen i boligbyggingen som kom i 50 årene var det de forskjellige borettslag som delvis ved kommunens hjelp foresto erverv og klargjøring av tomtene. Rælingen Tomteselskap, som ble stiftet i 1961, har også klargjort betydelige tomteareal både for konsentrert bebyggelse og til småhusbebyggelse.

Ved siden av det private salg av tomter og det kommunale engasjement, har boligbyelag som Vestre Strøm Borettslag, de forskjellige byggelag på Aamodt og Rælingen Boligbyggelag betydd mye i boligsammenheng i Rælingen. Uten disse medspillere, og den innsats og kapital som disse brakte med seg, ville en boligbygging av en slik størrelsesorden som vi har hatt, vært utenkelig.

Forskjellige omstendigheter, bl.a. mangel på tilgjengelige tomter og store byggeomkostninger, har medført at hovedtyngden av boliger i de senere år har kommet i konsentrerte former, som fire-seks mannsboliger, rekke/kjede- og blokkbebyggelse.

Boligbyggingen har hittil vesentlig vært konsentrert til Øvre Rælingen, mens det i midtre og søndre del bare er bygget boliger i liten målestokk. Hensynet til jordvernet og vanskeligheter med kloakkutslipp er årsaken til dette. Kravene til utslipp ble ytterligere skjerpet da Lov om vern mot vannforurensning kom i 1970. Det er imidlertid i den senere tid stadfestet to reguleringsplaner som gjelder Smestad og Nordby/Fjellstadområdet. Utbygging av Nordby/Fjellstad vil sansynligvis starte i 1979. Smestad ligger, på grunn av vanskeligheter med kloakkutslipp lenger fram i tiden.

Privat opparbeidelse og salg av tomter

Fra 1929 og fram til slutten av 50 årene foregikk tomteomsetningen som før nevnt ved privat salg av tomter. I områder i Øvre Rælingen var utparselleringen av byggetomter allerede før kommunedelingen så stor at felleskommunen fant det nødvendig å innføre bygningsloven. Det var områdene som grenset inntil de eksisterende veger Øvre Rælingsveg, Sørenskrivervegen og Hagastubakken som var lettest tilgjengelig og som først ble bebyggt. Senere har det skjedd en utvidelse av vegnettet som har muliggjort en utfylling av disse boligområdene.

De eiendommer som har avgitt de fleste byggetomter i Øvre Rælingen er Østre Strøm der det er over 150 festetomter foruten de arealer som er bortfestet til Tomteselskapet. Tomtene ligger i Kurlandsvegen, Løkkevegen,

Bassengåsen, området rundt Eikelivegen og Ole Tingsrudsveg. Bebyggelsen her er både fra før og etter krigen og i denne forbindelse kan en kanskje spesielt nevne Bassengåsen som fra å være «kolonihage» eller hytteområde med et noe frynset renommé, har utviklet seg til et meget rolig og godt bopmiljø.

De jordbruksareal som i dag ligger igjen rundt bygningene på Østre Strøm er regulert til offentlige formål og boligbebyggelse, og Rælingen kommune eier det meste av disse.

Lillestrøm Gård lå nær Lillestrøm med jernbaneforbindelse og arbeidsmuligheter på sagbrukene der. Sorenskrivervegen ble bygget opp til Sorenskriverboligen i 1900 og forlenget opp til Øvre Rælingsveg i 1922. Av disse grunner ble presset på tomter av denne gården stort og allerede før 1940 var det meste av eiendommen utparsellert. Det var også et privat vannverk som forsynte disse tomter med vann.

Av eiendommen Rud - Rudsberget, som også ligger nær Lillestrøm, er det opp gjennom årene også skilt ut mange tomter som er bebygd. Under gnr. 104 er det i dag 500 bruksnr. Det resterende jordbruksareal av denne eiendom er nå regulert til jordbruk og friområdet «Haugenjordet». Av

Flyfoto fra Løvenstad.

eiendommen Ødegården var det solgt en del tomter før krigen, men ca. 50 tomter er utskilt og solgt etter 1950. Rælingen Tomteselskap kjøpte også en større del av denne gården i 1966, slik at hele det dyrkede areal er bebygget i dag.

Vestersund er en eiendom som ligger nær byggefeltene på Aamodt. Eiendommen (som er et gammel sundsted) er i dag utparsellert og bebyggt med over 40 eneboliger. Likeledes eiendommen Lundsrud som ligger like syd for Vestersund. Det samme er skjedd med de 3 brukene som heter Sundhagen og som ligger i Nygardvegen. Av sammenhengende jordbruksareal er det bare en del av Aamodt Nedre og eiendommen Aamodt Øvre som fortsatt er i drift som jordbruk.

I den søndre del av Rælingen har det ikke vært samme mulighet til byggetomter på grunn av restriksjoner på kloakkutslipp og senere også på grunn av jordverninteressene. Til tross for dette har det imidlertid foregått en viss fradeling av tomter, f.eks. i Fjellstadområdet og Grinitaijet. I den senere tid har vi også fått noe bebyggelse i Hammeren ved Rælingen kirke, Hesteløkka i Nordbydalen og området langs Støtterudvegen.

Kommunale tomter

Torgenholtet ble ervervet av Rælingen kommune i 1936 med tanke på regulering og senere utparsellering. Reguleringsplanen som ble stadfestet i 1939 omfattet ca. 50 tomter. Området ble imidlertid ikke byggeklart før i slutten på 40-tallet og den største delen av utbyggingen foregikk i løpet av 50-årene. De regulerte tomtene er etter dagens forhold store og flere av tomtene er i dag delt. Bebyggelsen er 1- og 2-mannsboliger i 1 1/2 og 2 etasjer.

Knattenjordan ble ervervet av Rælingen kommune i 1948, regulert og gjort byggeklart. Området omfatter 10 tomter og en tomt til helseheim. Boligtomtene er bebyggt med 1- og 2 mannsboliger. Tomten til helseheim forble ubebyggt og Rælingen kommune kjøpte tomten tilbake i 1976 av Rælingen Tuberkulose og helselag.

Fjellsrud byggefelt i Per Morksveg, ble ervervet i 1964 og regulert til 8 eneboligtomter.

Nyland og Tangen ble ervervet av Rælingen kommune i 1973. En del av området ble overtatt av en entreprenør som har bygd og solgt 11 eneboliger. De øvrige 22 tomter ble klargjort av Rælingen kommune og overdratt til tomtekjøpere.

Felt M1 ble ervervet av Rælingen kommune i 1974, regulert til 41 tomter og

solgt til tomtekjøpere. Framtidige byggeområder som Rælingen kommune eier er ca. 60 da. på Østre Strøm, ca. 60 da. av Ødegården skog og ca. 60 da. på Fjellstad i Ytre Rælingen.

Boligbyggelag og tomteselskap

Det private selskapet, A/S Nedre Aamodt Boligbyggeselskap, startet byggingen på Aamodt i 1955. Senere kom det frittstående borettslag A/L Aamodthagen Borettslag til og i 1961 ble det koperative selskapet A/L Aamodt Boligbyggelaget stiftet. Dette har nå datterselskapene Bråten Borettslag I, Bråten Borettslag II, Sundby Borettslag og Sundenga Borettslag.

Byggingen startet som nevnt i 1955 og begynte med oppføring av 25 firemannsboliger i Aamodtalleé-Fergevegen. De ble ferdig i 1958 og utgjorde tilsammen 100 leiligheter. I løpet av 1957-1963 oppførte Aamodt Boligbyggelag 190 leiligheter, hvorav 64 i blokker og 126 i småhus. Bråten Borettslag I oppførte i tiden 1961-64 tre blokker med tilsammen 54 leiligheter. Bråten Borettslag II oppførte i tiden 1964-65 50 leiligheter i rekkehus. I 1966-

Eieboligene på M 1-feltet ved Marikollen.

67, bygget Sundby Borettslag 18 leiligheter i rekkehus og en boligblokk med 31 leiligheter. Den siste utbyggingen på Aamodt hittil sto Sundenga Borettslag for, og har i alt bygget 103 leiligheter fordelt på 44 i blokk og resten i tomannsboliger og rekkehus. Det er dessuten bygget garasjehus for 56 biler kombinert med tilfluktsrom. Samlet, i regi av boligbyggelag, er det i alt bygget 546 leiligheter på Aamodt.

Den forholdsvis raske utbyggingen på Aamodt hadde en noe spesiell hensikt, idet kommunen på denne måten ville styrke Rælingen mot Schei-komiteens planer om å dele kommunen mellom Enebakk og Lillestrøm. Av samme grunn kjøpte kommunen de to første leilighetene for at byggingen skulle komme i gang så fort som mulig.

Initiativet til utbyggingen av Vestre Strøm ble tatt av jernbanansatte i samarbeid med daværende ordfører Martin Hasselberg Johansen, som selv var konduktør. Henvendelse om kjøp av grunn ble gjort direkte til eieren Jørgen Robsrud, men salget ble formidlet av Rælingen kommune.

Vestre Strøm Borettslag ble stiftet og byggearbeidet startet i 1955. Det ble bygget 17 firemannsboliger (1955-58) - to rekkehus (1959-60) og tre bokker (1959-61). Tilsammen 148 leiligheter. Området ligger sentralt til mellom Strømmen og Lillestrøm og her et representativt «ansikt» med forholdsvis store grøntarealer og flere lekeplasser.

Rælingen Boligbyggelag

Dette boligbyggelaget ble stiftet i 1967. Tidligere hadde Det Sentrale Boligbyggelag stått som byggherre, men denne rollen ble etterhvert overtatt av Rælingen Boligbyggelag. Rælingen Boligbyggelag har stått for følgende byggeprosjekter på Løvenstad. Løvenstad Borettslag, blokker med 350 leiligheter oppført i tiden 1963-67. De blokkene som ligger rundt Løvenstadtorget har forretninger i underetasje slik at det her foruten Lillestrøm Samvirkelags forretningsbygg, er 13 leietakere, deriblant bank og posthus.

Sandbekken Borettslag I er oppført i tiden 1966-1969 og omfatter 284 leiligheter. Sandbekken Borettslag II er oppført i 1970 og omfatter 48 leiligheter. Jølsenvegen Borettslag har 38 leiligheter i rekkehus, oppført i 1965-66 og oppløst i 1978. Ødegården Borettslag har 196 leiligheter i blokker, oppført i tiden 1970-71 og 16 leiligheter i rekkehus. Blystadlia er det største boligområdet i Rælingen og skal i alt gi plass for ca. 1100 leiligheter vesentlig i blokker. Utbyggingen ventes ferdig i 1981-82.

Rælingen Tomteselskap

Rælingen Tomteselskap ble stiftet i 1961. Hovedeiere er Rælingen kommune og Norske Boligbyggelags Landsforbund. Selskapets formål er erverv av utbyggingsareal, regulering av disse samt opparbeidelse av veier, vann og kloakk. Tomteselskapet har forestått klargjøringen av følgende områder: Løvenstadsområdet ble ervervet i 1962. Området omfatter en del av Østre Strøm skog og jordbruksområdene på Løvenstad. Skogområdet ble regulert til Småhusbebyggelse og her er det klargjort og festet bort 127 tomter til eneboliger, og 70 rekkehusleiligheter. Feltet er i dag utbygd og ligger på begge sider av Per Oppegaardsveg. Jordbruksområdene som lå vest i området ble regulert til blokker og forretningsbebyggelse.

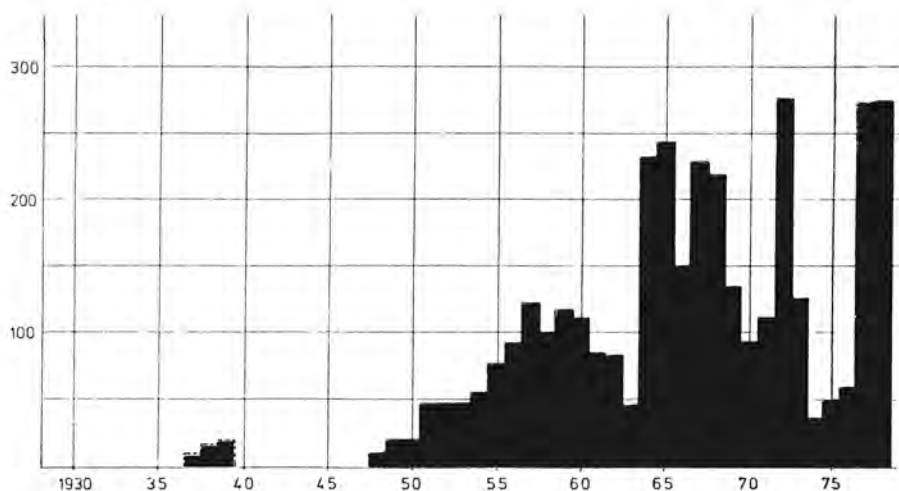
Boligarealene her ble overlatt til Det Sentrale Boligbyggelag som oppførte blokkene. Lillestrøm Samvirkelag bygget forretning og det kom senere barneskole og daghjem på arealet. Ødegården ervervet av Tomteselskapet i 1964. Det er her blitt plass til 32 eneboligtomter, 16 leiligheter i rekkehus og 192 leiligheter i blokker. Blokkfeltet er utbygd av Rælingen Boligbyggelag, mens rekkehus- og eneboligtomtene er solgt til private. Øvre Aamodt skog (Blystadlia) ble ervervet av Rælingen Tomteselskap i 1964. Feltet er regulert og under opparbeidelse. Det vil gi plass for i alt 1100 leiligheter, vesentlig i blokker. Det er dessuten regulert plass for skoler, barnehager, lekeplasser etc.

Det private selskapet Rud Tomteselskap, stiftet av ansatte i Televerket, ervervet i 1966 et areal av eiendommen Rud og regulerte området til 24 eneboligtomter. Planen, som lå innenfor det regulerte område fra 1940, ble stadfestet i 1968. Tomtene ble overdratt til interessentene og bebygde.

Leiligheter pr. år — boligsammensetning

Nedenstående tabell viser ferdige leiligheter pr. år. Tallene fra før krigen er dessverre usikre, men fra 1948 foreligger sikre oppgaver. Som man ser er det store variasjoner fra år til år, med markerte toppeier i 1965 med 240 leiligheter, i 1972 med 274 leiligheter og i 1978 med 273 leiligheter. Småhusbebyggelse var enerådende i boligproduksjonen fram til slutten av 50-tallet. Etter hvert tok blokker og rekke- og kjedehus over større og større andel. Årsakene er flere, men knapphet på tomter og økende omkostninger på tomteopparbeidelse er noen av dem.

Pr. 31. desember 1978 er boligsammensetningen i Rælingen 2067 leilig-

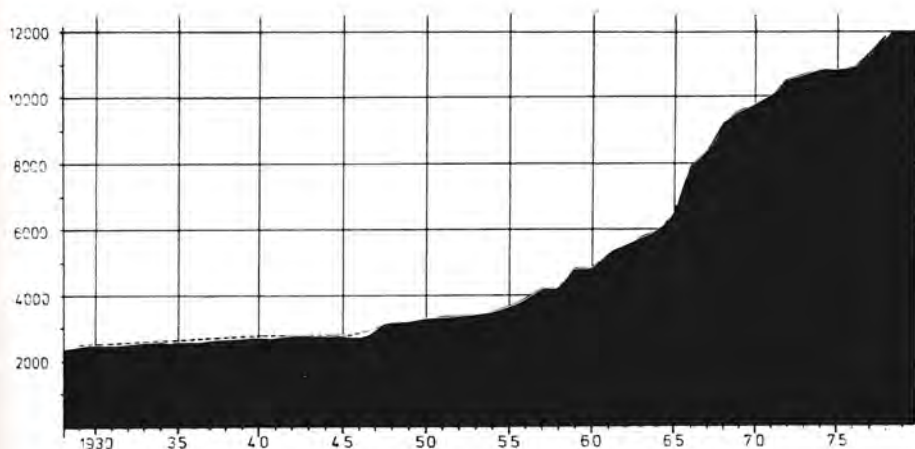
Antall leiligheter ferdig pr. år.

heter i en- og tomannsboliger, 591 i konsentrert småhusbebyggelse og 1630 leiligheter i blokk. Gjennomsnittsstørrelse på leilighetene er 81 kvadratmeter leieareal uansett boligtype.

Innflytting og folketall

Nedenfor har vi en grafisk framstilling av befolkningsutviklingen i Rælingen fra 1929 og til 31. desember 1978. Den stiplede del av kurven fra 1929 og fram til 1947 er noe usikker, men fra 1947 er tallene hentet fra folkeregisteret. Ved kommunedelingen i 1929 bodde det 2459 personer i Rælingen. Dette tallet var i 1978 11672, altså en økning på 9213 personer eller 374%. Den største økning noe år hadde vi fra 1965 til 1966 med hele 1401 personer. Tar man 1947 som utgangspunkt, da det bodde 2950 personer i Rælingen, var de «innfødte» i mindretall i forhold til «innflyttere» i 1965, og i 1968 var det to «innflyttere» på hver «innfødt».

Hovedtyngden av befolkningen har i disse 50 årene flyttet seg fra kretsen omkring Rud skole til Løvenstad og Blystadlia hvor det, når hele området er ferdig utbygd, vil bo nærmere 6000 personer.

Befolkningsutvikling i Rælingen 1929 til 1978.

Vannverk

I den relativt konsentrerte bebyggelse som vokste opp i Øvre Rælingen i 20- og 30 årene ble behovet for ordnet vannforsyning etterhvert stort og det ble bygget flere private vannverk, bl.a. for bebyggelse av Lillestrøm gård og Susebekken for deler av Rud krets.

Susebekkanlegget ble i 1929 kommunalt og forsynt bl.a. Rud skole med drikkevann. Det ble imidlertid etterhvert nødvendig å finne en vannkilde som kunne forsyne hele kommunen og i 1936 ble det søkt om konsesjon for å benytte Ramstadsjøen som drikkevannskilde. Anleggsarbeidet ved Ramstadsjøen startet i de siste krigsårene og vannverket ble tatt i bruk i 1952. Fra 18. februar 1955 var anlegget fellesvannverk for Rælingen og Lillestrøm kommuner. Ledningsnettets ble etterhvert utvidet og forsynte den største delen av Rælingen, fra grensen mot Lillestrøm og til Åsvang Samfunnshus. Torgenholtet og Kurlandsvegen-Løkkevegen, som etter avtale med Lillestrøm/Skedsmo hadde vann fra Aamodtdammen og Østbyputten, ble også koplet til Ramstadsjøanlegget. Fra 1960 har Nordbysjøanlegget, tilhørende Lillestrøm kommune, forsynt Nordby-Tomterområdet etter avtale som ble inngått under skjønnet for dette vannverket.

Fra 1. januar 1964 overtok Rælingen kommune Ramstadsjøanlegget da Lillestrøms Nordbysjøanlegget ble satt i drift. Etter hvert som folketallet i Rælingen vokste ble Ramstadsjøen for liten som vannkilde og det ble sett

på andre alternativer. Muligheten av å ta i bruk Gryta, Merratjern, Langvann og Tristillen ble vurdert og forsøkt, men ble holdt. På grunn av store omkostninger og dårlig vannkvalitet ble prosjektet droppet. Det ble istedet bygget et anlegg som tok tilskuddsvann fra Glomma. Dette ble tatt i bruk i mars 1972 og var i bruk av Rælingen kommune fram til januar 1977. Fra 1973 har Rælingen kommune vært tilsluttet Nedre Romerike Vannverk (NRV) og fra 1. mars 1976 overtok NRV vannforsyningen, slik at Rælingen kommune nå bare sørger for distribusjonen.

Inntil videre nyttes de gamle vannkilder som er overtatt fra medlemskommunene, men på lengre sikt skal vannforsyningen skje fra Glomma med inntak ved Hammeren i Sørum.

Kloakk

Den sterke boligbyggingen førte med seg behov for kloakkanlegg. Fra 1929 og fram til årene etter krigen måtte dette løses på beste måte av de forskjellige byggherrer. Etterhvert kom kommunen sterkere inn i bildet og det ble lagt kloakkledninger til Nitelva. Byggefeltet Torgenholtet ble for eksempel knyttet til Strømmens kloakknnett med utslipp i Sagelva. På grunn av den etterhvert store forurensing av vassdragene ble det nødvendig med kloakkrenseanlegg. Dette arbeidet ble tatt opp interkommunalt gjennom Arbeidskomiteen for rensing av Nitelva (ARN) og nåværende Avløpssambandet Nordre Øyeren (ANØ).

Det første renseanlegget ble bygd på Aamodt (RA 5) og ble satt i drift

Det ble også bygget mange eneboliger på Løvenstad-området.

15. desember 1967. Anlegget var i drift fram til 1978 da kloakken fra dette renseanlegget ble overført ved hjelp av pumpeledning til det store renseanlegget RA 2 som ligger i fjellet under Strømmen kirke. Dette er et anlegg som eies og drives i fellesskap av Lørenskog, Skedsmo og Rælingen kommuner. Anlegget tar i dag i mot kloakken fra Rælingens tettbebyggelse til og med Aamodt. Fra Aamodt og til Enebakks grense er det ikke ordnede forhold med rensing av kloakk og her har det i realiteten i de senere år vært byggeforbud på grunn av dette. Imidlertid lysner det i hvertfall i Nordbyområdet, der det er under prosjektering et renseanlegg på Nordby Bruk for byggefeltet på Fjellstad. Dette vil bli bygget med så stor kapasitet at det etter hvert kan ta kloakken fra hele Nordbydalen. Nødvendige kloakkledninger må imidlertid legges før den nå eksisterende bebyggelse kan knyttes til anlegget. Pumpeledningen fra RA 2 til Aamodt skal forlenges fram til Hamneren og senere kanskje til Smestad slik at det blir muligheter for tilknytning til godkjent kloakk ogsp i disse områdene.

Renovasjon

Tvungen renovasjon ble innført i Rælingen 1. juli 1956. Ordningen gjaldt i første omgang for tettbebyggelsen i nordre Rælingen og omfattet fra starten av 593 hus. Det var tømming hver 14. dag og søppelen ble dumpet på en fyllplass i Strømsdalen.

Renovasjonsordningen er stadig utvidet og forbedret. Fra 1. juli 1961 ble det innført ukentlige tømminger og fra 1. januar 1967 ble ordningen gjort gjeldende for hele kommunen, bortsett fra eiendommer over fem dekar. Fra samme dato trådte også bestemmelsen om en beholder til hver leilighet i kraft.

I 1969 var deponeringsplassen i Strømsdalen full og en deponeringsplass på kommunens eiendom Nes i Nordbyområdet ble tatt i bruk. Denne benyttes fortsatt.

Helt fra renovasjonsordningen ble innført og fram til høsten 1974 ble det benyttet 70 liters avfallsunker. Det viste seg imidlertid at dette volum etter hvert ble for lite, til tross for at hver leilighet hadde sin egen beholder. I september 1974 ble det derfor innført sekkesystem - stativ med 160 liters sekker. Abonnentene kjøper stativene til selvkost av kommunen og utskifting skjer på frivillig basis. Det er imidlertid forutsatt at alle gamle dunker skal være erstattet med stativ innen 1980.

Tømmingen av søppel, og utlegging på fyllplassen, har hele tiden vært utført på entrepriser.

Kommunepolitikken

Spørsmålet om Rælingens utskillelse fra Fet hadde vært oppe til drøfting gjentatte ganger da det i 1923 ble valgt en komité på fem medlemmer til å utrede saken. Komitéens innstilling forelå ferdig 16. april 1925 og lørdag 9. mai ble delingen vedtatt av Fet herredstyre med 22 mot to stemmer. De to som stemte mot var rælinger. De uttalte seg mot deling på grunn av de ulike forhold mellom Øvre og Ytre Rælingen. De trodde at Øvre Rælingen snart ville bli knyttet til Lillestrøm! Men saken ble endelig løst ved Kongelig resolusjon av 31. mai 1929 da delingen ble stadfestet. Etter fylkesmannens bestemmelse skulle delingen tre i kraft fra 1. juli 1929.

Selve delingsbetingelsene inneholdt 20 punkter. Ifølge disse skulle hver kommune beholde sine kirker og skoler uten vederlag til hverandre. De øvrige kommunale eiendommer ble overtatt av hver kommune. Rælingen fikk Ramstad skog, Ihlen skog, Heggedal og Omberg, tilsammen verdt 56.000 kroner. Fordelingen av elektrisitetsverket foregikk etter takst. Aktiva og passiva ble delt med 60% på Fet og 40% Rælingen.

Lensmannsdistriktet og prestegjeldet forble uforandret, og vi har fremdeles felles lensmann med Fet kommune, mens det nye Rælingen prestegjeld ble opprettet fra 1. februar 1971. Som egen kommune hadde Rælingen en trang fødsel. Det var stadig deputasjoner inne i departementet av både tilhengere og motstandere for å påvirke avgjørelsen. Der ble det spøkefullt sagt at brødrene Dørumsgard skulle dele Kongeriket. Slik gikk det også: Lærer Frithjof Dørumsgard ble ordfører i Fet og redaktør Asbjørn Dørumsgard i Rælingen.

Kommunestyret — politisk sammensetning

Representantantallet i det nye Rælingen Herredstyre ble fastsatt til 16. Da Rælingen kun hadde 12 representanter fra før, ble det ved suppleringsvalg valgt fire nye. Allerede 20. juni møttes herredstyret i den gamle skolebygningen ved Rud skole og gikk straks i gang med å oppnevne alle nødvendige kommunale styrer, råd og utvalg. Av representantene var 11 fra Det norske Arbeiderpartiet, derav en kvinne, og fem fra de såkalte borgerpartiers fellesliste.

Av tabellen framgår at de borgerlige partier hadde flertall i perioden 1932/34, ellers har det vært sosialistisk flertall i Rælingen kommunestyre,

Kommunestyrets politiske sammensetning 1929—1979

Periode	An- tall	Kvin- ner	DNA	NKP	SV	H	SP	Kr.f.	V	DNF	Opp.	B.fl.	Upol.
1929-1931	16	1	11									5	
1932-1934	20	0	7								2	5	6
1935-1937	20	1	10			2	1				2		5
1938-1940	20	2	10								2	4	4
1946-1947	20	2	10	5				2				3	
1948-1951	20	2	8	5				2			2	3	
1952-1955	20	3	9	3		2	1	2			3		
1956-1959	21	2	9	2		2	1	1			6		
1960-1963	21	2	10	1		2	1	1	1		5		
1964-1967	27	5	16	1	1	3			1		2	3	
1968-1971	35	2	19		2	5			4		2	3	
1972-1975	35	7	18		3	6	2	2		3	1		
1976-1979	35	11	16		2	11	2	2	1	1			

riktignok med bare en stemmes overvekt i 50 åra og i siste periode. Ellers har flertallet variert fra fire til sju, med unntak i 1946/47, da DNA og NKP til sammen hadde 15 av 20 representanter. Norges Kommunistiske Parti var sterkest representert i de to første periodene etter krigen med fem representanter. I de to periodene fra 1956 til 1963 hadde Asbjørn Dørumsgards Opposisjonsparti henholdsvis seks og fem representanter i kommunestyret. Ellers kan en merke seg at Høyre og Bondepartiet i fem perioder inntil 1950 stilte fellesliste og at Senterpartiet og Kristelig Folkeparti hadde fellesliste ved valgene i 1964 og 1968.

Som tidligere nevnt var det en kvinnelig representant i Rælingens første herredstyre. Det skulle gå mange år før kvinnene virkelig gjorde sitt inntog i det politiske liv. Ved valget i 1964 ble fem kvinner innvalgt, deriblant den første på en borgerlig liste. De sosialistiske partier hadde vært representert med en eller to kvinner helt fra starten av. Vi har hatt kvinnelig varaordfører i to perioder, henholdsvis 1952/55 og 1972/75, begge fra Arbeiderpartiet. Overgang til bruk av kommunestyre istedenfor herredstyre ble vedtatt med 20 mot 7 stemmer i november 1967. Fra 1980 er det vedtatt å

øke antall medlemmer i kommunestyret til 41. Det videre fremmet forslag om at kommunen fra 1980 bør ha ordfører på heltid. De tidligere ordførere har skjøttet sine verv ved siden av det daglige arbeid.

Krig og fred

Fra mars 1941 ble Rælingen styrt av et kommuneråd oppnevnt av de sentrale myndigheter. Rådet besto av ordfører, viseordfører og åtte formenn. Dette ble senere avløst av Rælingen herredsting med samme sammensetning.

Antall saker behandlet av de politiske organer under krigen var ualminnelig få. Arbeidsmåten var også anderledes idet en kan lese av formannskapsprotokollen at «ordføreren møtte på herredskontoret og avgjorde følgende saker.....». I 1941 møtte han fem ganger og avgjorde åtte saker.

For å få hjulene i gang igjen etter krigen, ble landets ordførere oppnevnt av fylkesmennene. Allerede i skriv av 9. mai 1945 ble Iver Bræin innsatt som ordfører i Rælingen med fullmakt til å oppnevne et såkalt «midlertidig herredstyre». De fire som ble oppnevnt hadde alle vært medlemmer av Rælingen formannskap før krigen. Det ordinære herredstyret, som var valgt i 1937, holdt sitt første møte etter krigen i august 1945. Det var to medlemmer som var suspendert fra sine verv.

Ordføreren ønsket forsamlingen velkommen med en tale hvor han takket bygdas befolkning for den faste nasjonale holdning den hadde vist under okkupasjonsårene.

Ordførere i Rælingen

Redaktør Asbjørn Dørumsgard 1929/31,
Kontorist Kristoffer Thoresen 1932/34,
Kasserer i NSB Iver Bræin 1935/40 - 1945/51
Konduktør Martin Hasselberg Johansen 1952/71
Sjefingeniør Knut A. Lorentzen 1972/79

Asbjørn Dørumsgard var ikke uvant med ordførerklubba da han overtok i Rælingen etter delingen i 1929. Han hadde vært ordfører i felleskommunen fra 1914. Ved kommunevalget i 1931 skilte han lag med Arbeiderpartiet og ble siden innvalgt i kommunestyret på egne lister med forskjellige

navn- bl.a. «Det sosialistiske Arbeiderpartis liste», «Arbeidernes Opposisjons-liste». Ved valget i 1945 het listen «Rælingen sosiale gjenreisings-liste, men da ble han ikke innvalgt. Fra 1948 til 1975 har hans parti «Opposisjonen» vært representert i kommunestyret. Dørumsgard var aktiv som kommunepolitiker helt fram til 1967 og deltok på sitt siste møte i kommunestyret vel 80 år gammel. Det sies at han i løpet av 47 år som kommunestyremedlem bare var borte fra to møter.

Iver Bræin overtok som ordfører i 1935, da tidene så smått tok til å bedres og det moderne Rælingen begynte å ta form. Under hans forsiktige økonomiske styring ble grunnlaget lagt for den enorme utvikling og vekst vi har opplevd i de senere år. Den gang satte de sin ære i å klare seg selv og i første rekke å nedbetale sin gjeld. Det ble innvilget et lån på betingelse av at det skulle tilbakebetales før noe annet ble gjort i kommunen. Det løftet ble innfridd.

Hasselberg Johansen var ordfører i 20 år og blir fremdeles omtalt som «gammel-ordførern». Han ledet kommunen under en periode med stadig utvikling på alle felt. Han var en markant og fargerik personlighet, og det går utallige historier om hans «freske» replikker og rett-på-tone i lokalpolitikken. Hans feider i kommunestyret med Opposisjonens fører var godbiter for en avisreferent og ble folkelesning over halve Romerike. Den mest klassiske er vel den, da Dørumsgard under en heftig debatt, rablet ned et forslag og leverte til ordførerbordet. Ordføreren snudde og vendte på lappen uten å kunne tyde den kronglete skriften og måtte få assistanse av kontorsjefen, som også var like klok. Da utbrøt Dørumsgard irritert: «Det er da fært au at kommunen skal ha en ordfører som ikke kan lese». Men da var Hasselberg kvikt ute: «Er det noe bedre med en forfatter som ikke kan skrive, da?»

Knut A. Lorentzen har vært ordfører fra 1972. Fra samme år foregikk det så og si full utskifting av Arbeiderpartiets representanter i kommunestyret. Ved siden av ordføreren var det bare tre av 19 fra forrige periode som fortsatte. Det var den nyinnflyttede befolkningen i Løvenstad-området og andre nye byggefelt som for alvor gjorde seg gjeldende i kommunepolitikken. En ante vel at noe var i gjære allerede under kirkedebatten i kommunestyret våren 1971, hvor Arbeiderpartiets representanter møtte med bundet mandat mot kirkebygg på Petrinehøy. Allikevel stemte seks av partiets representanter, deriblant daværende ordfører og varaordfører, for at kirken skulle oppføres. Det var Lorentzen, Arbeiderpartiets nye ordfører kandidat, som gikk sterkest i mot å prioritere kirkebygget foran andre og, etter hans mening, viktigere oppgaver. Hans betenkeligheter var vesentlig av økonomisk art. Det var da ordføreren påpekte at dersom vi skulle

følge Lorentzens pessimistiske linje i Rælingen i framtida: «... så får vi ikke gjort det kvækk».

Denne påstanden viste seg siden ikke å være holdbar. Som ordfører har Lorentzen satset optimistisk og en lang rekke kapitalkrevende oppgaver er løst i hans ordførertid.

Hovedtrekk i utviklingen

Det er ikke noen enestående begivenhet at en kommune fyller 50 år, men det kan være en grunn til å se tilbake på hva som er utrettet i denne tiden. Det var under mye strid og motstand at Rælingen rev seg løs fra Fet og det var slett ingen lett oppgave å påta seg å bygge opp en ny kommune i de «harde» 30-åra. Det arbeid som ble nedlagt den første tiden er det vanskelig å vurdere høyt nok. En stor del av kommunens befolkning levde på forsorgsvesenet. De hadde ingen inntekter og kunne ikke beskattes. Det ble sagt på folkemunne at Rælingen levde på jernbanefolka som var bosatt i kommunen.

Nye problemer oppsto ved krigsutbruddet og i krigsåra. Men til tross for mange vanskeligheter i den første tiden, beviste kommunen sin levedyktighet. Da Schei-komiteen begynte sitt arbeid i 50-åra, sto rælingene samlet for å bevare sin uavhengighet og herredstyret fatte nedenstående utvetydige vedtak:

Det er naturlig at Rælingen, som inntil 1929 var et kommunalt anneks av Fet, er på vakt mot atter å komme i avhengighetsforhold til noen ny kommune og en mener at kommunen har innfridd de krav som med rimelighet kan stilles til en kommune selv i Oslos nærhet. Rælingen ønsker derfor ingen endring av sine grenser.

Kravene det her siktes til er formues- og inntektsforhold, skatteprosent, skolevesen og sosiale ytelser. Det var vel neppe noen som var med på dette vedtaket, som kunne forestille seg hvilke krav Rælingen senere skulle være med på å oppfylle «som kommune i Oslos nærhet». Det ryktes at Rælingen fikk et tips underhånden om å starte med boligbygging, for å stå sterkere som egen kommune. Dette var mulig, for etter datidens forhold hadde forutseende politikere allerede lagt grunnlaget for de viktigste faktorer for en kommunens vekst og utvikling: Et bra vegnett, et godt vannverk, et skikkelig utbygd kloakksystem og adgang til elektrisk energi. Rundt 1954 ble Vestre Strøm og Aamodt Boligbyggelag en realitet og de første flerleilighets-boliger så dagens lys i Rælingen. Dermed var signalet gitt til det mest debatterte tema i kommunestyret de siste 20-25 år.

I 1965 anmodet Kommunaldepartementet ca. 150 kommuner, deriblant Rælingen, om å utarbeide rullerende boligbyggingsprogrammer for fem år om gangen. Disse programmene, ved siden av disposisjonsplan for nordre del av kommunen fra 1964 og generalplan vedtatt 1972 (godkjent 1976), har vært retningsgivende for boligplanleggingen i kommunen.

Gjennom disposisjons- og generalplanen har medlemmene i formannskap og kommunestyre hatt full oversikt over sin planlegging. Man har gjennom alle disse årene lagt opp til en forholdsvis sterk utbygging på boligsektoren. Vestre Strøm med den populære betegnelsen «Kardemomme by» og Aamodt-utbyggingen var unnagjort da man startet med den planmessige utbyggingen. I de kommende opplegg planla man boligfelter med tilhørende skolekretser. Den første utbyggingen kom i Løvenstadvfeltet mellom Øvre Rælingsvei og Sandbekken. Dette feltet ble lagt opp som en variert løsning med en samlet blokkbebyggelse og områder med småhus i rekker og eneboliger. Ved utbyggingsplanene for Blystadlia ble diskusjonene lange og heftige og løsningene i dette området ble politisk preget. Norske Boligbyggelag Landsforbund som hadde planlagt og bygget ut det meste av Løvenstadorrådet fikk i oppdrag å utarbeide planer for Blystadlia. Dette området var kostbart å utbygge. Kommunestyret hadde tre alternativ til behandling. Det ene alternativ med småhus som grunnprinsipp ble diskutert mot et annet alternativ hvor økonomiske prinsipper med hustyper for husbankfinansiering for alle boliger ble lagt til grunn. Det siste alternativet ble i hovedsaken valgt som hovedprinsipp for den endelige planløsningen. Ved de plansystemer man la opp til har man i hele den siste utbyggingsperioden søkt å skaffe seg overblikk over den tekniske og økonomiske utviklingen. Gjennom samarbeid med konsulentfirmaer har man gjennomgått de økonomiske forholdene for å sikre finansieringsmulighetene og med dette kunne sette inn bygging av veger, vann, kloakk og skoler for riktig innpassing til innflyttingen i de nye boligstrøkene.

I den første aktive planleggingsperioden i 60-årene syntes tyngdepunktet av bygda å bli liggende i den nordvestlige delen. Det ble da også innkjøpt områder og planlagt bygging av rådhus på Østre Strøm. Under utbyggingen av områdene i nord og øst har imidlertid utviklingen gått så vidt hurtig at det er mulig å forutse en snarlig utvikling øst og sydover. Dette har ført til en utsettelse av byggingen av et nytt rådhus. Man planla også bygging av sykehjem i Smedstad-området samtidig som man vurderte planer om utbygging av områdene omkring Nordby. Det foreligger her klare ideer om en forskyvning av utbyggingen til «ytte deler» av Rælingen. Mens årene har gått har den raske utviklingen av vår levestandard ført til nye tanker og idéer om blant annet boligbygging, jordvernsspørsmål, sosial forstå-

else og økte krav til skoler. Dette har ført til en nyvurdering av våre ressurser, vi har nye vurderinger og målsettinger foran oss.

Interkommunalt samarbeid

Våre forbindelser med fylket og våre nabokommuner har gjennom årene fått en ny form. Våre kommunale politikere deltok tidligere i fylkestinget og i fylkesutvalg. Her kunne de gi sine meninger til kjenne overfor andre kommunalpolitikere om de tiltak de måtte løse i fellesskap. Denne formen for samarbeid er nå borte i og med direkte valgt til fylkestinget. Man har imidlertid søkt å finne fram til nye former for samarbeid. Samarbeidsformene befinner seg enda bare på et prøvende trinn og ytrer seg som kontakter mellom ordførere, administrasjonssjefer eller ved spesialoppnevnte arbeidsgrupper. Fylkesmann og fylkesordfører har gjort spede forsøk på å ta opp fellesproblemer uten at dette på noen måte har lyktes.

Fra Rælingens side har man aktivt gått inn i flere fellesopplegg på Nedre Romerike. De hittil største og viktigste felles opplegg av denne art er kloakkrenseanlegget RA2, Nedre Romerike Vannverk (NRV) og Avløps-sambandet Nordre Øyeren (ANØ). Man samarbeider ellers over kommunegrensene med oppgaver som brannvesen, renholdsverk, fredning av våtmarksområder, regulering av Øyeren, organisering av samarbeidende elektrisitetsverk og lignende. Det har alltid vært enighet om slike former for samarbeid i Rælingen. Det må også her nevnes det interkommunale samarbeidet med fylkets og statens vegvesen om framføring av hovedveier.

Politisk har Rælingen ikke vært preget av de store motsetningene. Som nærkommune til Oslo har det ikke vært noen meningsskilnad om at man måtte ha en utbygging innenfor boligsektoren. Diskusjonene har stort sett gått på utbyggingstakten. Det er ellers bare i få tilfeller at man ikke har enstemmig vedtak i kommunestyret. Vanskelige problemer har stort sett vært ryddet unna i forberedende organer. Man kan trygt si at man kan feire sin 50-årsdag i enighet.

Økonomisk utvikling

Da Rælingen ble utskilt fra Fet og ble egen kommune var den økonomiske situasjonen meget vanskelig. Kommunen startet i 1929 uten ett øre i driftsmidler, og da kommunen fikk tilsagn om et lån på 50.000.- kroner i davæ-

rende Fet Sparebank måtte tre av medlemmene i formannskapet personlig kausjonere for lånet.

Utviklingen i kommunens budsjetter og folketall fra 1929/30, 1954/55 og 1979, viser en del interessant tall:

	1929/30	1954/55	1979
Bruttobudsjett	224.437	2.358.708	96.302.885
Folketall	2.448	3.450	11.672
Utgifter pr. innbygger	91	683	8.250

Dersom man i samme tidsrom tar for seg en del av de største sektorene i budsjettet og ser på forholdet mellom disse, stiller det seg slik:

	1929/30	1954/55	1979
Kommunens sentraladm.	9.360	152.635	4.635.600
Skolesektoren	66.695	297.306	19.155.700
Sosialsektoren	44.200	575.000	10.817.150
Kirken/kultur	5.025	—	2.169.570
Utbyggings- og boligformål (teknisk sektor)	18.400	973.501	14.031.800

Budsjett-tallene viser at kommunens nominelle budsjettvolum har steget med ca. 950% i 25-årsperioden 1929/30 - 1954/55 og med ca. 398% i de neste 25 år fram til 1979. Hvis denne utviklingen fortsetter vil kommunens bruttobudsjett være på kr. 3.931.083.765 i år 2004!

Et moment som viser litt av dimensjonene, kan hentes fra herredstyrets møteprotokoll fra budsjettbehandlingen for 1929/30. Det var foreslått en avsetning til herredshus på kr. 1.000 og til pleiehjem på kr. 500. Begge beløpene ble imidlertid strøket av herredstyret.

Kommunens lånegjeld pr. innbygger i 1950 = kr. 115.- pr. innbygger

1964 = kr. 375.- pr. innbygger

1979 = kr. 5.000.- pr. innbygger.

Den kommunale administrasjon

Siden formannskapslovene ble vedtatt i 1837 har innbyggerne hatt rett og plikt til å administrere sin egen kommune. De skal gjennom sine lovlige organer dra omsorg for at oppgavene blir løst på den måten som tjener kommunen best.

De folkevalgte tar på seg stort ansvar, som administrasjonen må ta sin del av, da det er nesten umulig å trekke en skillelinje mellom de folkevalgte og de ansattes oppgaver.

Folkevalgte organer

Kommunens høyeste myndighet er kommunestyret og det er gjennom sine valgte representanter i kommunestyret at innbyggerne kan lede og styre utviklingen. De årlige budsjettene er kommunestyrets viktigste styringsmiddel.

For å lette kommunestyrets arbeid, velges det et formannskap blant kommunestyrets medlemmer. Formannskapet har den daglige ledelse i kommunen sammen med ordføreren.

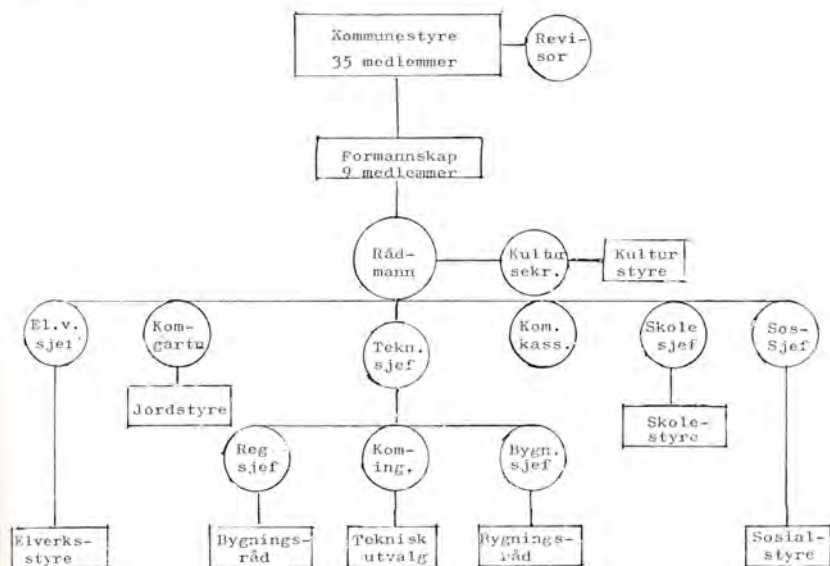
De viktigste sakene går til kommunestyret, spesielt når det gjelder igangsetting av nye tiltak eller bevilgning av kommunale midler. Ifølge kommuneloven kan avgjørelsen i en rekke saker delegeres til formannskapet. Men flertallet av sakene avgjøres i andre folkevalgte organer, særlig i de lovbestemte utvalg, som skolestyre, sosialstyre, bygningsråd og kulturstyre.

I siste valgperiode har rundt 50 nemnder med tilsammen ca. 500 medlemmer og varamenn vært i virksomhet. Mange av nemndene har behov for saksutrednings- og sekretærhjelp fra administrasjonen.

Administrasjonen og etatene

I kommunene skiller vi mellom sentraladministrasjonen og etatene. Sentraladministrasjonen består av formannskap og administrasjonssjefen som en rådmann. Rælingen fikk sin første rådmann i september 1977.

Sentraladministrasjonen/etatene/folkevalgte organer

Råd-mannen har en sterk innflytelse i kommunalforvaltningen, den ligger i første rekke i innstillingsretten og retten til å utarbeide budsjettforslag.

Mens sentraladministrasjonen samordner og administrerer den totale virksomhet, er det i første rekke etatene som setter vedtakene fra de folkevalgte organer ut i livet.

Etatsjefene har gjerne kvalifikasjoner innen etatens spesielle arbeidsfelt. De representerer sakkyndigheten og skal gi faglig råd i saksbehandlingen, som sammen med råd-mannens økonomiske vurdering skal gi formannskapet og kommunestyret grunnlag for de politiske vurderinger de skal foreta.

Historisk tilbakeblikk

I de første åra med kommunalt sjølstyre var det hovedsakelig ordføreren som hadde ansvaret for de administrative gjøremål. Etter nesten hundre år var fremdeles de kommunale administrasjoner svært enkle og da Rælingen ble egen kommune i 1929 ble det ansatt herredskasserer og kontorist.

En gammel skolebygning ved Rud skole ble det første herredshus i Rælingen. Bygningen inneholdt to rom. Den ene ble brukt til herredsstyresal og det andre til kontor.

Herredskontoret ble tillagt følgende funksjoner: Herredskasse, sekretærarbeid for formannskap og kommunestyre, skolestyre, pensjonsstyre, fattigstyre og likningsvesen, samt forretningsførsel for elektrisitetsverket, de kommunale eiendommer og kretssykekassen. Det ble senere opprettet stilling for likningssekretær. Fram til september 1939, da forsyningsnemnda ble opprettet, besto funksjonærstaben av tre ansatte.

Fra juli 1937 ble det vedtatt en nyordning ved herredskontoret. De tre stillingene ble omgjort — herredskassereren ble kontorsjef og likningssekretær, kontoristen ble skrankekasserer og det ble opprettet en ny stilling for assistent. Et ansettelsesvilkår for assistentstillingen var at vedkommende måtte ta bopel i kommunen. Grunnen var vel at sikre skatteinntekter ikke skulle gå ut av bygda.

I 1941 ble det besluttet å flytte de kommunale kontorer til eiendommen Skau, som tidligere hadde vært i bruk som lærerbolig. Skau var en to-etasjes trebygning, som sto der hvor kontorbrakkka ved kommunehuset står i dag. Bygningen ble revet i 1960.

I de første åra var ikke kontortiden sammenhengende. Det var middags-hvil fra kl. 1300 - 1500. Tirsdag og torsdag stengte kontorene kl. 1900, de øvrige dager kl. 1800 og lørdag kl. 1400, slik at det tilsammen ble 50 timer i uka. I dag er det 37 1/2 time fordelt på fem dager. Kontortid om ettermiddagen, som i en lang periode kun gjaldt torsdager, var således en gammel tradisjon i Rælingen. Ordningen opphørte først høsten 1978.

Helt til årene etter krigen dro to funksjonærer en gang i måneden ut til Skjønberg Landhandleri og holdt kontordag der. Vesentlig for å lette adgangen til inn- og utbetalinger over kommunekassen. Det var ikke postgiro den gang og avstandene virket lengre på grunn av dårligere kommunikasjoner.

I krigsårene ble antall funksjonærer mer enn fordoblet på grunn av økt arbeidsmengde i forsyningsnemnda, ved tvungen opprettelse av folkeregister og andre krisetiltak.

Etterkrigsåra

En av de første oppgavene en måtte ta fatt på etter krigen var å bygge opp en teknisk administrasjon.

Kommunens første byggefelt på Torgenholtet var påbegynt. Bygnings-

loven var gjort gjeldende for hele kommunen, det ble innført målebrev-
tvang og all utparsellering og salg av tomter måtte anmeldes til bygnings-
rådet. Flere veganlegg skulle igangsettes og Ramstadsjøanlegget fullføres,
så det manglet ikke på oppgaver for kommuneingeniøren som ble ansatt i
oktober 1945.

Ønskede kvalifikasjoner var bygningsteknisk utdanning og mulig kjenn-
skap til elektroteknikk. Den tekniske ledelse av elverket i samråd med styre
og sjefmontør var underlagt kommuneingeniørens ansvarsområde.
råde.

Ingeniørkontoret trengte snart kontorhjelpe. Det ble også ansatt herreds-
gartner og virksomheten økte på alle felt. For å skaffe plass til ingeniør-
kontoret ble det innkjøpt ei lita skogshytte. I 1948, da det ble ansatt egen
driftsbestyrer ved Elverket, overtok han sammen med herredsgartneren
hytta, som siden ble kalt «Gartnerhallen» i mange år. Hytta står den dag i
dag like nedenfor kommunehuset og tjener som kontor for oppsynsmen-
nene ved ingeniørvesenet.

Nytt kommunehus

I juni 1946 fant herrestyret det nødvendig å oppnevne en tre-manns-
komité» supplert med kontorsjef og kommuneingeniør, som skulle finne

Rælings kommunehus ved Øvre Rælingsvei.

en egnet tomt og framlegge planer for bygging av nytt administrasjonsbygg kombinert med verksted og lager for elverket og vannverket.

Eiendommen Skau lå sentralt til og ved tillegg av småparseller fra nabo-eiendommene fikk tomten en fin arrondering. Her ble det så oppført et tidsmessig og flott herredshus. Det dekker en grunnflate på 246 kvm. I underetasjen ble det innredet verksted og lager, 1. og 2. etasje inneholder kontorer og 3. etasje herredstyresal og vaktmesterleilighet.

Det ble nok en del snakk mellom folk om hvor mye dette flotte bygget hadde kostet skattebetalerne. Bygget ble finansiert med overskuddet fra kommuneskogene. Det kostet ca. 350.000 kroner, og det var gjeldfritt da det sto ferdig til innflytting i 1953. Alle regnet med at nå var kommunens plassbehov dekket for lang tid framover. Det er nesten utrolig hva dette bygget rommet av offentlig virksomhet fra starten av. Bortsett fra hele den kommunale administrasjon, fant vi der likningskontorer, trygdekasse, prest- og lensmannskontor, samt lokaler for Fet og Rælingen Sparebank.

10 år under samme tak

Den første tiden i det nye herredshuset var det selvsagt stor glede over de gode arbeidsforhold man endelig hadde fått. Det skulle imidlertid ikke gå lang tid før det ble nødvendig med omgjøringer og omflyttinger for å få tilfredstillende plass til alle.

Våren 1979 flyttet teknisk etat og el-verket inn i nye lokaler hos Dovre på Aamodt-feltet.

Ved overgangen til skatt av årets inntekt fra 1956 måtte Likningskontoret utvides. I den anledning ble det fattet vedtak om at prest-, lensmann- og vedkontor skulle flyttes ned i 1. etasje. Fra 1959 trengte Trygdekassen større kontorlokaler, på grunn av mer arbeid ved innføring av nye trygdeordninger. Da måtte prest-, lensmann- og vedkontor på nytt flytte opp i 2. etasje.

Siden har etater og kontorer i tur og orden sirkulert rundt i begge etasjer. Vegger er satt opp og revet ned igjen. I jubileumsåret rommer det en gang så store og flotte herredshuset, kun rådmannskontoret og kommunekassererkontoret.

I begynnelsen av 60-åra økte bemanningen ved alle etater, og utviklingen i kommunen hadde et slikt tempo at noe ekstraordinært måtte gjøres for å skaffe midlertidige kontorlokaler. Utvidelsen måtte skje langt hurtigere enn planene for det nye rådhuset på Østre Strøm kunne realiseres.

Ingeniørenes hus

I november 1964 flyttet hele teknisk etat inn i «Ingeniørenes hus» — en Moelven kontorbrakke på 120 kvm — plassert på herredshusets tomt i tilknytting til hytta, som igjen ble tatt i bruk som kontorer, etter å ha vært utleid som bolig i noen år.

Dette ble jo regnet som helt midlertidige kontorlokaler. Men de er i bruk fremdeles. Da Elverket flyttet ut flyttet Kulturkontoret, revisor og lensmann inn. Brakka har nå vært i bruk som kontorer i vel 15 år og har sikkert ennå mange år foran seg i kommunal tjeneste.

Ny administrasjonsordning

En ny administrasjonsordning trådte i kraft i januar 1969. De mest omfattende endringer ble foretatt innen teknisk etat. Fra begynnelsen av 60-åra hadde etaten vært oppdelt i to avdelinger, bygningsvesen og ingeniørvesen. På grunn av den intense boligbyggingen i kommunen, ble oppgavene så mange og store at tiden var inne til å opprette eget regulerings- og oppmålingsvesen. Kommuneingeniøren hadde tidligere vært ansvarlig sjef for etaten. Nå ble det opprettet stilling for teknisk sjef. Stillingen er ikke hjemlet verken i kommuneloven eller bygningsloven, men det ble ansett som viktig å ha et koordinerende ledd for de tre avdelingene, hvor lederne fikk status som etatsjefer.

Innen de øvrige etater var endringene uvesentlige, bortsett fra at bemaningen ble styrket, der hvor presset var størst.

Spredd for alle vinder

De statlige etater var de første som måtte flytte ut fra administrasjonssenteret i Øvre Rælingsveg 82.

Trygdekontoret flyttet til Fjerdingby i 1966 og Likningsvesenet med kommunegartner til Løvenstad Torg i 1968. Det ble da antydnet overfor boligbyggelaget at leieforholdet ville opphøre innen tre år.

Da planene om bygging av nytt rådhus på Østre Strøm ble skrinlagt for godt, måtte man se seg om etter nye midlertidige løsninger. I 1970 kjøpte kommunen eiendommen Lilleborg i Sørenskrivervegen. Bygningen ble ominnredet til kontorer og i 1972 flyttet sosialkontoret og regulerings- og oppmålingsvesenet dit. Da en fremdeles ikke så noen løsning på spørsmålet om nytt administrasjonssenter, måtte en høsten 1975 innrede kontorer for bygningsvesenet og ingeniørvesenet i den nyoppførte Sandbekken ungdomsskole på Løvenstad. Leieforholdet ble godkjent for to år, da skolen etter dette hadde behov for lokalene selv.

Kontorsjef Halvor Aas og kommunekasserer Magda Weiby satte sitt preg på utviklingen i kommunen i mange år.

Presset var nå ganske sterkt for å finne en mer permanent løsning, slik at administrasjonen kunne få arbeidsro noen år framover. Etter å ha vurdert flere alternativer, ble det vedtatt å leie lokaler i Dovres nybygg i Rælingen.

I mars 1979 flyttet teknisk etats tre avdelinger og elverkets administrasjon inn i nye, moderne kontorlokaler, foreløpig leid for fem år, men med mulighet for å forlenge kontrakten i ytterligere fem år.

Lang og tro tjeneste

Kommunens kontorsjef i 33 år, Halvor Aas, ble ved sin fratreden i 1968 tildelt Norges Byforbunds og Norges Herredsforbunds «Hederstegn». Neppe har vel noen fortjent dette bedre enn han, som også ble kalt kontorsjefen uten juridicum, men med mye sunt folkevett.

Av andre veltjente funksjonærer nevnes Magda Weiby. Hun begynte i kommunen i 1929 og sluttet etter nærmere 40-års tjeneste. I 1951 overtok hun ansvaret for kommunekasse og trygdekasse og ble Norges første kvinnelige kommunekasserer.

Antall faste administrative stillinger

Etat	1938	1958	1978	Innbygger pr. ansatt ville i 1978 blitt 44, dersom en regner med alle ansatte i skolen, ved barnehagene, i helseinstitusjonene m. m. Disse tall viser at behovet og kravet om offentlig ytelser og tjenester stadig øker.
Sentral-administrasjonen	1½	2½	12	
Kasse- og bokholderikontor	1	4	11	
Skoleadministrasjonen	—	—	6½	
Sosialetaten	—	1	6½	
Teknisk Etat	—	5	28	
Kommunegartner	—	1	2	
Elverket	—	2	11	
Likningsetaten				
Statlig fra 1964	½	4	10	
Tilsammen	3	19½	87	
Innbygger pr. ansatt	900	205	127	

Sosial omsorg, helsestell

Rælingen ble egen kommune i en tid preget av vanskelige økonomiske forhold.

Fra slutten av 20-årene og fram mot 2. verdenskrig, var det stor arbeidsløshet, dette skapte en sterk belastning på sosialvesenet, som på den tiden var svakt og «nødtørftig» utbygget.

At folk klarte seg gjennom kriseåra skyldtes i stor grad at folk hjalp hverandre. Den menneskelige kontakten var god.

Det sosiale hjelpeapparat

I følge forsorgsloven av 19. mai 1900, skulle forsorgsstyret sørge for «for-nøden bistand til trengende som ikke var i stand til å erverve det nødvendige til livsopphold, kur eller pleie». Herreds- eller bystyret bestemte hvor mange medlemmer forsorgsstyret skulle ha. Av medlemmene skulle minst én være kvinne. Presten var selvskreven medlem.

Arbeidet — «klientarbeidet» ble utført av nemndsmedlemmene, verken Rælingen eller andre kommuner hadde sosialkontor.

Av praktiske grunner ble kommunen delt opp i roder. Forsorgsstyrets medlemmer var ansvarlig for hver sin rode og fungerte som rodeforstander, også kalt «fattigforstandere».

Rodeforstanderne var bemyndiget til å skrive ut anvisninger på matvare, «matlapper». Enslige fikk en «matlapp» på fire kroner pr. uke. Ektepar uten forsørgelsesbyrde det dobbelte.

Det ble også lagt ut innsamlingslister til pengebidrag, spesielt til jul og påske. Bidragenes størrelse kunne variere fra fem kroner til 30 kroner etter familiens størrelse.

Det ble satt igang nødsarbeide for å beskjeftige noen av de arbeidsledige. Nedre Rælingsveg ble delvis bygget på den måten.

En del ble beskjeftiget med steinplukking, som foregikk manuelt på den tiden. Som redskap ble det brukt en hammer, som hadde vanlig hammer-slag i en ende og en «økslignende» egg i den andre enden. For å drøye ut arbeidet, fikk ingen lov å «pukke» mer enn en kubikkmeter i uka. Betalingen var 12 kroner pr. kubikkmeter og ble betalt med «matlapp».

I 1936 fikk vi, foruten arbeidervernlov og lov om blinde og vanføre, lov om alderstrygd. Selv om ytelsene var beskjedne og var gjenstand for behovsprøving, var de til god hjelp for mange.

Vergerådet

I følge lov om vergeråd av 6. juni 1906, skulle hver kommune ha et vergeråd, bestående av stedets underdommer, (sorenskriveren) prest og fem av herredsstyrets medlemmer.

Vergerådets oppgave, iflg. loven, var å ta seg av barn som led overlast, hadde begått straffbare handlinger og fryktes bli sedelig fordervet.

Saker som vergerådet behandlet gjaldt stort sett anbringelse av barn i forpleining i barnehjem eller familiepleie. Grunnen var ofte vanskelige forhold i hjemmet. Noe kriminalitet blant barn var det også på den tiden. I slike situasjoner ble barnet ofte anbragt i skolehjemmet «Toftes gave».

I 1953 ble vergemålsloven avløst av vår någjeldende lov om barnevern. Det ble valgt barnevernsnemnd, som er det politiske ansvarlige organ for barnevernsaker.

Sosialkontor

Under og etter krigen var forretningsføreren for forsyningsnemnda sekretær for forsorgstyret og vergerådet, senere barnevernsnemnda. I 1959 ble det ansatt en funksjonær til å ta seg av funksjonene som hørte inn under denne etat.

Sosialkontoret, som var enmannsbetjent de første årene, var sekretariat for Arbeidsnemnda, Barnevernsnemnda, Edruskapsnemnda, Boligformidlingsnemnda, Husmorvikarnemnda, Forsorgsstyret, Forsyningsnemnda, Pleiehjemstyret og Trygdenemnda. Etter at lov om sosial omsorg trådte i kraft i 1964 ble nemndsystemet betydelig forenklet.

Arbeidsformidlingen

Arbeidsformidlingen som var tillagt trygdekontoret ble overført til sosialkontoret i 1959.

Arbeidsformidlingen ble omorganisert og overtatt av staten 1. des. 1962.

I Rælingen ble ikke arbeidsformidlingen overtatt av staten før noe senere.

Landet ble inndelt i arbeidsformidlingsdistrikter, slik at flere kommuner ble tilsluttet samme arbeidskontor. Plasseringen av kontorene og fastsetting av distriktene ble foretatt etter vurdering av bosetting, næringsliv, geografiske og kommunikasjonsmessige forhold.

Rælingen hører til Nedre Romerike formidlingsdistrikt, som omfatter kommunene Fet, Nittedal, Lørenskog, Rælingen, Skedsmo og Sørum.

Alderstrygd og barnetrygd

Alderstrygd, som ble innført i 1936, var kommunal inntil den ble overtatt av staten 1. januar 1959. Lokalt blir trygden administrert av trygdekontorene.

Barnetrygden, som også var kommunal ble overtatt av staten samtidig.

Inntil staten overtok var alderstrygden behovsprøvet og utregningen var et ganske tidkrevende arbeid.

Trygden ble hentet på kommunekassen de første årene, og det ble lang kø hos kommunekassereren den dagen det ble åpnet for utbetaling. Senere ble det ordnet med utbetaling over postgiro.

Rælingens første «gamle hjem».

I slutten av 1940 årene ble det innført bestemmelser om kommunal mors- og enketrygd og kommunal uføretrygd. Disse trygdeordninger opphørte da lov om uføretrygd trådte i kraft i 1961 og lov om mors- og enketrygd i 1964.

Kommunale særytelser og tilleggstrygd

I tillegg til de sosiale trygder utbetales, etter behovsprøving, kommunal tilleggstrygd og særytelser. Særytelser, som omfatter hjelp til briller, tannbehandling, lege og medisin m.v., ble innført i slutten av 40-årene. Disse hjelpeordninger, kommer først og fremst dem tilgode som har minstepensjon.

I 1961 ble det innført gjensidighetsavtale mellom de samarbeidende kommuner, som for tiden omfatter kommunene Aurskog-Høland, Fet, Nitte-dal, Lørenskog, Rælingen, Skedsmo og Sørumsund.

Gjensidighetsavtalen går i hovedsak ut på at pensjonister som flytter til en av de nevnte kommuner, umiddelbart får utbetalt tillegg til sin pensjon etter gjeldende bestemmelser i den tilflyttede kommune.

Hjelpeordninger for hjemmene

I 1956 ble den første husmorvikar ansatt i Rælingen. Året etter ble det ansatt en til, og en hjemmehjelper på timebasis.

For tiden har kommunen tre husmorvikarer ansatt i full stilling.

Diakoniutvalget ansatte menighetssøster fra 1. januar 1959. Hun fungerte også som hjemmesykepleier i kommunen og var, etter at midlertidige retningslinjer for hjemmesykepleievirksomhet trådte i kraft 1. januar 1972, sykepleiesjef inntil 1974.

Inntil 1. januar 1974 ble det ikke krevd betaling fra hjemmene for husmorvikar og hjemmehjelp i Rælingen.

Barnevernsnemnda tok saken om bygging av daghem opp med formannskapet i 1961. 1. september 1969 ble Sannum barnehage åpnet for drift, Løvenstad barnehage i 1972 og Elgen barnehage i 1978. Det er håp om at ytterligere en barnehage i Blystadlia kan stå ferdig og tas i bruk i løpet av 1980.

Ifølge utbyggingsplanen for barnehager, som omfatter langtidsbudsjettets fire-års periode, går forslaget ut på 387 barnehageplasser som tilsvarer en dekning på 22,5% for barn under sju år. I utbyggingsplanen er inkludert halvdags-, korttids- og familiebarnehageplasser.

Det er 69 fast ansatte i sosialetaten. I tillegg kommer ca. 40 hjemmehjelpere med arbeidsoppdrag fra tre til 15 timer pr. uke.

Helsestellet

Rælingen ble eget jordmordistrikt omkring 1882. Da herredene ble delt i 1929 hadde Rælingen tilsatt egen jordmor.

Rælingen Sanitetsforening ble stiftet i 1911 og Øvre Rælingen Tuberkuloseforening i 1913. De to foreningene arbeidet sammen fram til 1924. Tidlig i 1950 årene byttet foreningene navn til Rælingen Helselag.

I 1916 ansatte de to foreningene den første sykepleieren i kommunen, som de lønnet i fellesskap.

I februar 1925 ansatte Rælingen Tuberkuloseforening egen sykepleier, som foreningen lønnet av midler de skaffet ved basarer, bidrag, loddsalg m.v., inntil kommunen overtok i 1938.

I praksis ble det slik at sanitetsforeningen kalt Ytre Rælingen Sanitetsforening, virket i Ytre Rælingen og tuberkuloseforeningen i Øvre Rælingen.

På den tiden var tuberkulosen den alvorligste folkesykdommen, og foreningen ga støtte til dem som måtte legges inn til kur og pleie. Det er fortalt at foreningen blant annet delte ut ulltepper til dem som ble lagt inn ved sanatorium.

Skolebarn-undersøkelse kom igang i 1928 etter initiativ fra foreningen.

I 1944 fikk foreningen igang suppekoking for Svenska Norge-hjälpen. Det ble omsatt 1150 kg. matvarer til en verdi av 13.243 kroner.

Helselaget

Som nevnt byttet tuberkuloseforeningen navn tidlig i 1950 årene. Helselaget har utført et stort og nyttig humanitært arbeid opp gjennom årene.

Blant annet har de i alle år gitt støtte til «Hjerteaksjonen». Til Akershus krets av Nasjonalforeningens hjem for sinnslidende ga laget 10.000,- kroner, og det ble gitt 2.000,- kroner i støtte til menighetssøsters lønn i alle år fram til 1962.

Kontrollstasjon for barn ble startet i 1939.

Laget drev spebarn- og småbarnskontroll til kommunen overtok i 1968. Da var det fire kontrollstasjoner i drift med et årlig besøkstall på 2654.

Tidlig i 1950 årene satte laget igang en årlig brystundersøkelse, som laget fortsatt driver.

Helsetjenesten

Rælingen, som hører til Skedsmo off. legedistrikt, fikk ansatt helsesøster i 1952. Hun var alene sykesøster i kommunen inntil Diakoniutvalget ansatte menighetssøster 1. januar 1959.

Helsesøster hadde en strevsom tid, foruten skolearbeidet forestod hun arbeidet ved helsestasjonene. I tillegg kom den oppsøkende virksomhet i hjemmene til syke som trengte tilsyn og pleie. Da det ble ansatt menighets-søster samarbeidet de om disse oppgavene. Helsesøster og menighetssøster bistod ofte sosialkontoret når det gjaldt hjemmebesøk, da sosialkontoret hadde liten anledning til den slags virksomhet.

Menighetssøsterstillingen ble inndratt i 1976.

Helsesøstertjenesten i Rælingen er i de senere år styrket betydelig. Det har vært, og er fortsatt problemer med legedekningen i kommunen. Dette går ut over det forebyggende helsearbeid, da det spesielt har vært problemer med legetjenesten ved skolene, barnehagene og helsestasjonene.

Det har vært nødvendig med assistanse av leger fra andre kommuner.

Forholdene begynner imidlertid å bli bedre, da én lege har etablert seg i Eikeliveien, (Lindbekkroa) og én på Sandbekken Ungdomsskole. Videre vil en lege i nær framtid åpne praksis på Marikollen Ungdomsskole. Det er også godt håp om at kommunen vil få sin egen distriktslege innen utgangen av 1980.

I 1972 ble det fastsatt «Midlertidige retningslinjer for opprettelse og drift av hjemmesykepleievirksomhet.»

Hjemmesykepleie skal være et supplement og alternativ til institusjons-innleggelse når pasientens lege finner at behandling og/eller observasjon på

Sykehjemmet på Smestad skal bli pleiehjem når kommunens nye sykehjem på Hauger blir ferdig.

forsvarlig medisinsk måte kan finne sted utenfor sykehus eller annen helseinstitusjon.

Sosialstyret er det folkevalgte ansvarlige organ for virksomheten. Sykepleiesjefen har den daglige ledelse. Administrativt sorterer virksomheten under sosialkontoret. Foruten sykepleiesjefen har kommunen ansatt en sykepleier i full og en i halv stilling, samt to hjelpepleiere og kontorassistent i halv stilling.

Aldershjem

Rælingen hadde ingen aldershjems plasser før i 1947, da kommunen innredet gamle Fagerholt skole til aldershjem.

Det var plass til maksimum seks pasienter der. Før den tid måtte det sørges for plass utenbygds for alle som trengte forpleining.

I 1952 kjøpte kommunen eiendommen Sanderstølen, hvor det hadde vært en kafé som ble kalt «Holtkafeen». Kafeen ble bygd om til aldershjem som ga plass til 10-12 pasienter.

I 1959 ble det bygget til en fløy, slik at hjemmet, som er vårt nåværende sykehjem har en kapasitet på 28 sengeplasser. Nytt sykehjem er planlagt og reises på Hauger ved Fjerdingsbykrysset.

Bygget ventes ferdig i løpet av 1980.

Det nye sykehjemmet vil få plass til 60 pasienter, inkludert en avdeling på 20 senger for senil demente.

Opprinnelig var sykehjemmet planlagt med tilsammen 80 plasser. Denne plan ble imidlertid ikke godkjent av fylket, som mente at Rælingen ikke hadde behov for så mange sykehjemsplasser.

Trygdeleiligheter

Kommunen har 32 trygdeleiligheter. 24 er såkalte isprengte leiligheter d.v.s. at det er innskuddsleiligheter kommunen har kjøpt av borettslag, og en trygdebolig på åtte leiligheter. Det kreves ikke innskudd av dem som flytter inn i trygdeleilighet.

Av Rælingen Boligbyggelag har kommunen kjøpt 16 leiligheter i høyhuset i Blystadlia. Leilighetene er på to rom og kjøkken fordelt på 2. og 3. etasje i bygget. Høyhuset vil selvsagt få heis. Høyhuset får en beleilig beliggenhet i nærheten av butikk og bussholdeplass. Leilighetene ventes bli innflyttingsklare i løpet av 1979.

Kirke og kristenliv

Første gang vi hører om kirken i Rælingen er i 1393. Biskop Øystein gir på den tid ut sin jordebok, og regner da også opp det jordgods i Rælingen som er tillagt kirken som prestelønn. Det var Bjørnholt, Vestersund, Støtterud og deler av Holt og Jahr.

«Øyasæter Capel» blir også nevnt av biskop Øystein. Dette må ha ligget i Ytre Rælingen, men nøyaktig vet vi ikke i dag. I den katolske tid var Rælingen eget prestegjeld. Etter Svartedauen var det få mennesker igjen i bygdene, og prestemangelen var stor.

Omkring år 1450 ble derfor både Rælingen og Lørenskog slått sammen med Fet soknekall. Siden har Rælingen vært anneks under Fet helt fram til 31. januar 1971.

Kirken har nok til sine tider vært i dårlig stand, og har derfor gjennomgått flere restaureringer og utvidelser. Ved en bispevisitas i Fet i 1591, skriver biskop Jens Nilssøn bl.a. at: «Rælingen kirke står på fallende fot» — og det samme gjentar han i 1598.

Det er rimelig at kirken snart etter måtte restaureres. En gammel lysekrone fra 1496 ble den gang tatt vare på, og henger nå i kirkens kor.

Øvre Rælingen kirke på Petrinehøi under vigslingen, 8. april 1973.

Omkring 1654 må den igjen være blitt restaurert, for da fikk kirken ny døpefont og i 1661 ny prekestol. I 1700-åra ble kirken igjen restaurert. Denne gang var ungdommene i Rælingen med og hjalp til å sette opp nytt galleri. En tid etter kunne soknepresten berette: «Fet og Rælingen kirker er av tre og holdt i temmelig god stand. Dog er Rælingen kirke meget ubekvem at holde tjeneste i, der er intet sakristi, som dog er høilig fornøden.» Presten og dåpsbarna benyttet da et kammers på Fjerdingby, det nåværende bygdetunet.

Etter reformasjonen ble kirker og kirkegods lagt under Kronen. Under den store nordiske krig, kom kongen, Fredrik den fjerde, i stor pengeknipe, og solgte kirkene til privatfolk. Fet og Rælingen kirker ble solgt til foged Johan Henrik Munch på Refsum i Sørum ved skjøte 22. mars 1723. Rælingen kirke skiftet eier flere ganger i det 17. og 18. århundre, men ble den 12. januar 1854 kjøpt tilbake av Fet kommune for 3750 spesidaler. I 1887 gjennomgikk kirken en omfattende restaurering og utvidelse, og ble slik vi ser den idag. Dessverre ble kirkens inventar den gang byttet ut med nytt og det gamle solgt på auksjon.

I 1955 ble det bygget til et nytt dåpsventerom (barnekammer) bakenfor koret, og i 1956 fikk kirken nytt orgel. Samtidig fikk kirken også nytt lysanlegg med en vakker lysekrone over midtgangen.

I 1962 feiret man 75 års jubileum for kirken slik den er nå, og i den anledning ble den pusset opp både innvendig og utvendig. Det hadde da lyktes å få tilbake endel av det gamle inventaret fra før 1887.

Således var prekestolen bygget opp med utskjæringer og døpefonten fra 1654 var på plass igjen i koret. En gammel lenestol, «bispestol», fra 1736 har også siden fått sin plass der.

Kirkegården er blitt utvidet flere ganger gjennom årene. Den delen som grenser inn mot bygdetunet ble innviet i 1953, og arealet syd for vegen ned til kirken ble innviet i 1969.

Da Rælingen ble skilt fra Fet som egen kommune, fortsatte det kirkelige forhold uendret. Helt fram til 1955 var det bare en prest til å betjene hele prestegjeldet.

I 1955 ble det opprettet stilling for hjelpeprest, bosatt i Rælingen. Dette var en historisk hendelse, da Rælingen ikke hadde hatt «egen» prest på over 500 år. Etter bare to år ble stillingen omgjort til kallskapellan, og i 1971 ble Rælingen eget prestegjeld. Samtidig fikk vi en prest til.

Etterat kirken fikk nytt orgel i 1956, utviklet det seg et rikt sang- og musikkliv i kirken. Menighetskolet ble stiftet i 1958.

Utenom de aktiviteter som er utøvet fra kirkelig hold, har det også ellers vært et utstrakt kristelig arbeid og et rikt kristenliv i Rælingen.

Rælingen kirke ved Fjerdingby.

Grini bedehus

er det eldste. Det er opprinnelig bygd som bolighus, men ble kjøpt av Ytre Rælingen misjonsforening i 1896 og ombygd til forsamlingshus.

Her har det gjennom årene vært holdt såvel vanlige møter som gudstjenestlige møter. Dessuten drives det barne- og ungdomsarbeid.

Ytre Rælingen misjonsforening er den eldste forening i bygda, stiftet i 1863 og er tilsluttet Det norske Misjonsselskap. Det gamle Grini bedehus er nå overtatt av Statens vegvesen på grunn av beliggenheten helt inn til riksvegen. Det skal rives når det nye bedehuset er ferdig. Det nye Grini bedehus er under oppførelse, og vil bli et moderne forsamlingshus med mulighet for forskjellige aktiviteter for såvel unge som eldre. Under planleggingen er det tatt hensyn til at funksjonshemmede i rullestol kan komme fram uhindret i begge etasjer. Det er Ytre Rælingen misjonsforening og Ytre Rælingen Indremisjonsforening som eier det nye bedehuset.

Bye bedehus

Bye bedehus ble bygget privat av gårdbruker Gunerius Weng, på Bye gård's eiendom i 1917. Det var den gang en gruppe troende døpte som utgjorde forsamlingen, og de drev virksomheten helt fritt uten noe bestemt navn inntil 1933. Det gikk da en vekkelse over stedet, og det ble da dannet en pinsemenighet, og dens navn ble «Betel».

Menighetens første forstander var Harald Svendsen, født i Ytre Rælingen.

Det drives fast møtevirksomhet på «Betel» hele året, samt søndagsskole og juniorvirksomhet.

Menigheten har egen misjonær i India.

Filadelfia

Menigheten Filadelfia ble stiftet 27. juli i 1919. Toralf Berg, Hektner, var den første forstander, en stilling han skjøttet i over 40 år. I 1924 ble menighetshuset Filadelfia bygd, og innviet til bruk i desember samme år.

Det har hele tiden vært drevet fast møtevirksomhet og søndagsskole. Barne- og ungdomsarbeidet er i de senere årene blitt mer intensivt og utvidet med ungdomsgrupper, leirer, osv.

Til dette arbeidet trenges det mer plass, og det foreligger konkrete planer

om et tilbygg på 40 kvadratmeter. Misjonen har stor plass i menigheten. Allerede i 1921 fikk den sin første misjonær i Swaziland, og det er i årene som er gått samlet inn store beløp til underhold, skolebygg og stasjonsdrift. Likeledes er det gjennom menigheten sendt hundrevis av pakker med brukte klær til utdeling blant fattige på misjonsmarken.

Fjellet bedehus

Fjellet bedehus ved Marikollen ble bygget ved århundreskiftet. Det var opprinnelig et lite hus på 55 kvadratmeter og hadde tidligere vært husmannsstue tilhørende nordre Fjerdingby. Det var da plassert ved Bergerud, like syd for Skoveng.

Etter flyttingen fikk huset et lite møterom, kjøkken og gang.

I 1946 - 47 ble det reist et tillegg på 68 kvadratmeter, og samtidig bygget vaktmesterbolig ovenpå det gamle bygget. I 1975 - 76 ble det foretatt en omfattende modernisering og bygget nytt inngangsparti med toaletter.

10. mai 1902 ble Øvre Rælingen Misjonsforening stiftet på Fjellet bedehus. Denne forening arbeidet for Det norske Lutherske Kinamisjonsforbund, som idag kalles Norsk Luthersk Misjonssamband.

Det er en hovedforening med ca. 40 voksne medlemmer på Fjellet idag, med følgende grupper i tillegg: søndagsskole, barnelag, yngreslag, ungdomsforening, barnemusikklag og ungdomsmusikklag. Fjellet bedehus er et senter for det frivillige kristelige arbeid i denne delen av bygda, og det blir utøvet særdeles stor aktivitet på alle områder. Barne- og ungdomsarbeidet er høyt prioritert, ikke minst gjelder dette sang- og musikklivet. Mange nye familier som har flyttet inn i boligområdet i nærheten, har betydd mye for virksomheten på stedet.

Speiderhytta mellom Olaputten og Aamodtdammen i Rælingsmarka ble innviet 1. februar 1970, og eies av K.F.U.M.-speiderne i Rælingen. I hele skisesongen er den åpen for servering. Kirkeklokken den fikk i 1973, kaller skigåere til sportsandakt hver søndag kl. 12, og i årenes løp har den hatt godt besøk.

Øvre Rælingen kirke

Selvom ØRK bare er seks år gammel ved kommunens 50-årsjubileum, så er begynnelsen til kirken på Petrinehøy mer enn 50 år gammel. Alt i 1927 forhandlet gårdbrukeren Christian Tomter og frue med kommunen om på

visse betingelser å overdra til kommunen ca. 10 mål av Lillestrøm gård, inklusiv tomten på Petrinehøy, pluss 50 000 kr. til en kapellkirke der. En forutsetning i testamentet var at byggingen skulle ta til senest 10 år etter lengstlevendes død.

Fru Tomter døde i mai 1955, og menighetsrådet tok til å arbeide med kapellsaken. Et forprosjekt ble lagt fram i 1962 av arkitekt MNAL Harald Hille.

Kongen ga den 2. oktober 1970 tillatelse til at kirken skulle bygges på Petrinehøy, og arbeidet tok til 6. september 1971. Søndag 3. oktober ble grunnsteinen lagt ned ved biskop Per Lønning, og vigslet av samme biskop søndag 8. april 1973.

Kirken er oppført i betong, og byggmester Arild Jahr, Nannestad, var hovedentreprenør. De totale kostnader beløp seg til ca. 4,3 mill. kr. (inkl. ca. 200 000 kr. i gaver). I beløpet er alt tatt med, bl.a. kunstnerisk utsmykking, tomtepris, utstyr av alle slag, kirketekstiler, paramenter (prydklær), rengjøringsmaskiner, kontorutstyr m.m.

Kirkebygget er meget innholdsrikt med sine 1 630 kvadratmeter bruksareal. Foruten kirkerom er det menighetssaler, ungdomsrom, et lite kapell, grupperom, tre kjøkkener, mange rom for speiderarbeid, kontorer for prestene, klokker/kirkeverge og for kirketjener/organist.

Kirkerommet med over 600 plasser er bygget etter moderne liturgiske prinsipper med et frittstående alterparti og menigheten sittende i vifteform.

Ytre sett har kirkebygget ingen tradisjonell utforming, men markerer seg sterkt med betongkorset over kirketaket i søndre hjørne. Kors-pelen går gjennom begge etasjer og ned på selve grunnfjellet, og symboliserer at Kristus og hans soningsdød er selve hovedsaken og hjørnesteinen i alle kirkens rom og aktiviteter.

Klokketårnet er frittstående og inneholder tre store klokker, med påskriften: «Gud er kjærlighet», «Kristus er Herre» og «Ånden gir liv». Dessuten ni små klokker i et klokkespill, hvor organisten fra sin spillepult kan sende salmetonene ut fra klokketårnet.

Foreningsvirksomheten i ØRK

ØRK er en såkalt arbeidskirke, og det vil si at den ikke bare brukes til gudstjenester, men er i bruk hele uka. 30 forskjellige kristne foreninger, grupper og lag bruker rommene. Søndagsskolen, korttidsbarnehagen, barnekor, juniorkor, menighetskor, ungdomsklubb, Unge Hjem, arbeidsstue for eldre, de mange forskjellige grupperinger innenfor speiderarbeidet,

menighetspleie, blindesaksforening, kirkeringer, misjonsforeninger og bibelgrupper holder til i kirken. Kirken er også blitt kjent gjennom sin konsertvirksomhet.

En samlet oversikt over arrangementene i Øvre Rælingen Kirke siste året, 1978, kan gi et bra bilde av virksomheten:

Gudstjenester 80, Vielser 8, Menighetssamlinger 34, Barnegrupper 317, Ungdomsgrupper 116, Voksne grupper 151. I menighetssammenheng: 706.

Borettslag 12, Kommunale styrer og råd 49, Andre lag og foreninger 132. I alt 899, og det vil si 2,5 grupper og lag pr. dag i årsgjennomsnitt. Dessuten har prestene, klokkerne, kirketjeneren og kirkevergen hatt tilsammen ca. 550 kontordager.

Prestekontor, prestestillinger og bolig

Sokneprestkontoret er i Øvre Rælingen kirke. Så vidt en kan se, har det alltid vært egen kirkebokføring for Rælingen den tid Rælingen var annekst til Fet. Da Ivar Eide tiltrådte som hjelpeprest i 1955, og ble den første selvstendige rælingsprest, ble kirkebokførselen tillagt hjelpepresten. Stillingen ble omgjort til kallskapellan i 1957, og res.kap. 1973.

I 1950-årene steg folketallet i Rælingen så sterkt at det ble aktuelt å skille ut Rælingen som eget prestegjeld. Den 21. aug. 1970 kom det en kongelig resolusjon om dette, og den ble gjort gjeldende fra 1. februar 1971. Ivar Eide ble det nye prestegjelds sokneprest.

I og med at Rælingen ble eget prestegjeld ble det aktuelt å skaffe en embetsbolig. Denne er nå bygget ved Marikollen.

Rælingen elverk

Det første elektrisitetsverk i Rælingen begynte strømleveringen i 1915. Det var Nordby Bruks Elektrisitetsverk, som kom ved utbyggingen av Nordbyvassdraget med vannkilden Nordbysjøen og oppdemning i Myrdammen. Den første tiden leverte det bl.a. kraft til Fet kommunale Elektrisitetsanlegg. Det siste året Nordby Bruks elverk var i drift, 1963, leverte det kraft til sine egne bedrifter, og til 20 abonnenter i nærheten av bruket.

Ved herredsdelingen i 1929 ble Rælingen kommunale elektrisitetsverk opprettet. Kraften ble kjøpt av Akershus Elverk og levert gjennom Nerdrum transformatorstasjon. I 1964 bygde Akershus Elverk Rælingen Transformatorstasjon og kraften ble siden levert gjennom denne. Forde-
lingsnettets det første året besto av luftledninger og i alt 13 fordelingstransformatorer for 10.000/230V. Antall abonnenter var 423. Utviklingen gikk hurtig på elektrisitetens område, og for å dekke etterspørselen måtte kraftleveransene begrenses. Det kan nevnes at en abonnent søkte styret om leie

Rælingens første kraftstasjon i Nordbydalen.

av kraft til vedkapping. Dette ble vedtatt mot 2 stemmer. Betingelsene var at det skulle foregå på den lyse tid på dagen, og under kontroll av en montør ved Elverket til en pris av kr. 0,50 pr. time.

Folk brukte strøm bare til lys, ikke til oppvarming eller koking. Strømbestillinger på 50 - 300 Watt var vanlig, men behovet for elektrisk kraft økte nokså raskt. De fleste vil nok huske at strømmen før i tiden «stod og vip-pet». Dette kom av at det tidligere var installert vipper, som innebar at det faste abonnementet ikke kunne overskrides. Ble det brukt mere strøm enn abonnementet tilsa, ble strømmen koblet ut med korte mellomrom (vip-pet), helt til strømmen ble slått av igjen.

I 1953 ble avløseren for vippetariffen godkjent. Substraksjonstariffen kom og dermed måler med to telleverk.

En siste utvikling på tariffområdet er kilowatttime-tariffen.

Utviklingen i disse 50 år har ført til omfattende anleggsvirksomhet og distribusjon av betydelige kraftmengder. Belastningsøkningen gjorde det nødvendig å øke fordelingsspenningen i 1965 fra 10kV - 17kV.

Utviklingen:

Teknisk utvikling:

	1929	1939	1949	1959	1969	1978
1. Maks. belastning i kW	146	282	807	1928	7 080	15 288
2. Antall transformatorer	13	15	21	33	77	113
3. Antall abonnenter	423	523	893	1 752	3 232	4 600
4. Høyspent-ledninger i km	17,5	18,3	21,55	24,9	38,5	38,3
5. Lavspen-ledninger i km	50	49	46,1	61,5	88,1	95,7
6. Høyspent-kabel i km	0	0	0	0	0,895	12,2
7. Lavspen-kabel i km	0	0	0	1,3	19,6	51

Økonomisk utvikling:

	1929	1939	1949	1959	1969	1978
Anleggskapital	162 340	122 900	210 000	289 300	1 294 000	15 713 000
Lånegjeld	167 705	140 395	186 000	423 900	1 527 000	6 071 000
Strømkjøp	11 000	33 300	72 500	219 300	1 379 000	5 875 000
Strømsalg	16 360	55 535	142 500	483 300	2 410 000	11 440 000

Utvikling av prisene på strøm og andre varer i 50-års perioden:

I 1929 kostet en kWh 8 øre

I 1978 kostet en kWh 17,4 øre økning ca. 100 %

I 1929 kostet et brød 41 øre

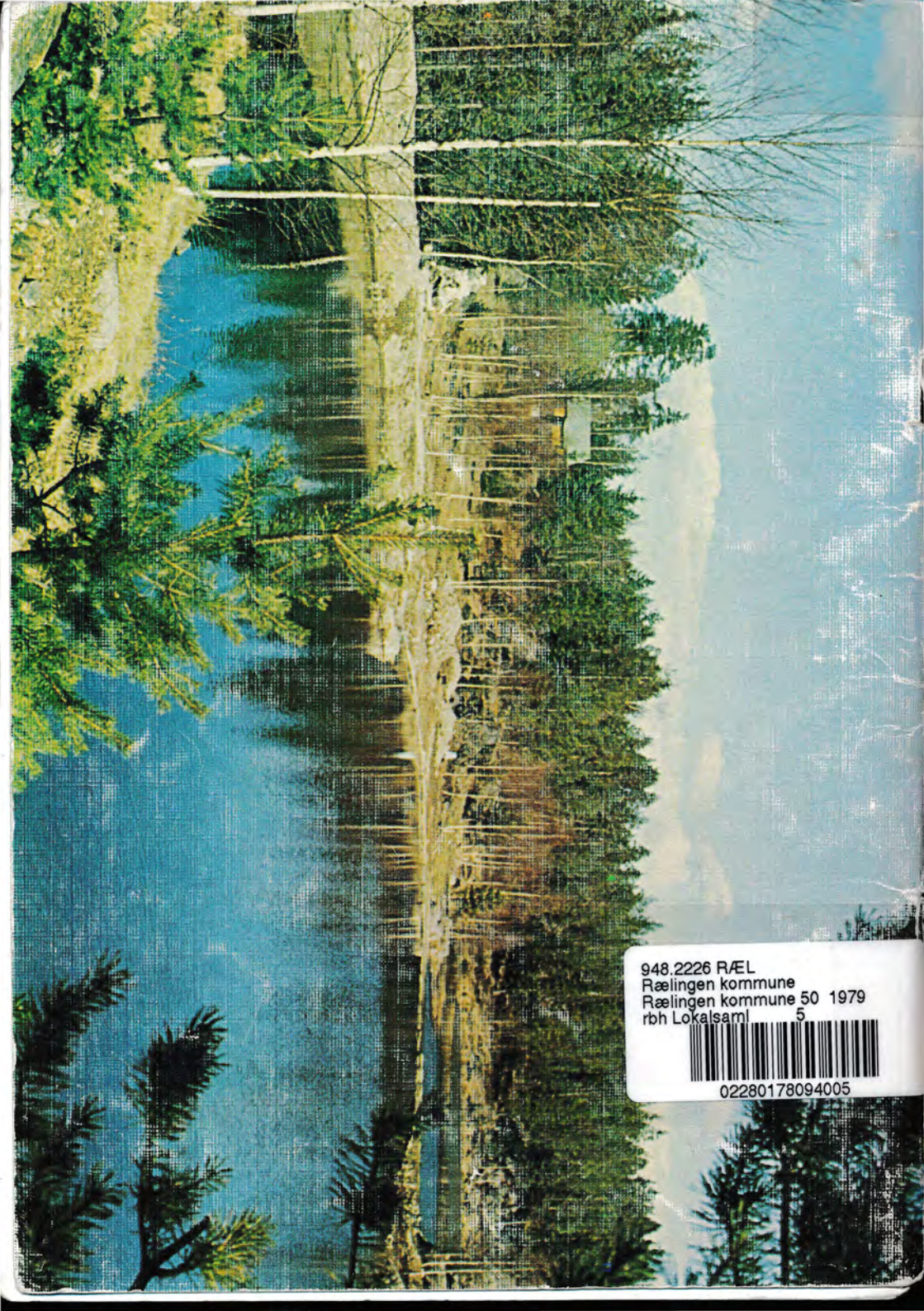
I 1978 kostet et brød 340 øre økning ca. 700 %

I 1929 kostet en kg kaffe 401 øre

I 1978 kostet en kg kaffe 3920 øre økning ca. 800 %

Flyfoto fra Aamodt-feltet.

948.2226 RÆL
Rælingen kommune
Rælingen kommune 50 1979
rbh Lokalsaml 5

02280178094005